

Република Македонија
Министерство за земјоделство, шумарство и водостопанство

**НАЦИОНАЛНА СТРАТЕГИЈА
СО АКЦИОНЕН ПЛАН
ЗА ОРГАНСКО ЗЕМЈОДЕЛСТВО
НА РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА**

август 2007

Содржина

1	ПРЕДГОВОР	3
2	РАЗВОЈ НА НАЦИОНАЛНИОТ АКЦИОНЕН ПЛАН	4
3	ОРГАНСКОТО ЗЕМЈОДЕЛСТВО ВО МЕЃУНАРОДНИ РАМКИ	6
3.1	ИСТОРИСКИОТ РАЗВОЈ НА ОРГАНСКОТО ЗЕМЈОДЕЛСТВО	6
3.2	ФАКТИ И БРОЈКИ ЗА ЕВРОПА И СВЕТОТ	8
3.2.1	<i>Површини под органско земјоделско производство во светот</i>	8
3.2.2	<i>Површини под органско земјоделско производство во Европа</i>	9
3.2.3	<i>Бројот и величините на органските фарми во светот</i>	9
3.2.4	<i>Органските пазари во светот и Европа</i>	10
3.2.5	<i>Сертификациски служби</i>	10
4	СОСТОЈБАТА ВО МАКЕДОНИЈА	11
4.1	ВАЖНОСТА И УЛОГАТА НА ЗЕМЈОДЕЛСКИОТ СЕКТОР ВО МАКЕДОНИЈА	11
4.2	ВАЖНОСТА И УЛОГАТА НА ОРГАНСКИОТ ПОТСЕКТОР ВО МАКЕДОНИЈА	12
5	STATUS QUO ВО МАКЕДОНИЈА	14
5.1	ИСТОРИСКИОТ РАЗВОЈ ВО МАКЕДОНИЈА	14
5.2	РАЗВОЈОТ НА ОРГАНСКОТО ЗЕМЈОДЕЛСТВО ВО МАКЕДОНИЈА.....	16
5.2.1	<i>Собирање на диворастечки култури</i>	17
5.2.2	<i>Пчеларство</i>	18
5.3	ПОЛИТИЧКА РАМКА.....	18
5.3.1	<i>Стратешки документи</i>	18
5.3.2	<i>Институции кои непосредно или посредно се вклучени во спроведувањето на органските земјоделски политики</i>	19
5.4	ПРАВНА РАМКА	20
5.4.1	<i>Законите во Македонија</i>	20
5.4.2	<i>Регулативите во ЕУ</i>	21
5.5	ИСТРАЖУВАЊЕ	21
5.6	ОБРАЗОВАНИЕ	21
5.7	СОВЕТОДАВНА СЛУЖБА	22
5.8	ПРЕРАБОТУВАЧКА И ТРГОВИЈА.....	23
5.9	РАЗВОЈ НА ПАЗАРИТЕ.....	23
5.10	ЗДРУЖЕНИЈА НА ОРГАНСКИ ФАРМЕРИ.....	24
5.11	КОНТРОЛА И СЕРТИФИКАЦИЈА	25
6	SWOT АНАЛИЗА НА МАКЕДОНСКИОТ ОРГАНСКИ ЗЕМЈОДЕЛСКИ СЕКТОР	26
7	СТРАТЕШКИ ЦЕЛИ НА ОРГАНСКОТО ЗЕМЈОДЕЛСТВО ВО МАКЕДОНИЈА	28
7.1	СТРАТЕГИЈА	28
7.2	СТРАТЕШКИ ЦЕЛИ	30
7.3	КОНКРЕТНИ ЦЕЛИ	30
7.3.1	<i>Земјоделско производство</i>	30
7.3.2	<i>Преработувачка и трговија</i>	31
7.3.3	<i>Развој на пазарот</i>	31
7.3.4	<i>Образование</i>	31
7.3.5	<i>Истражување</i>	31
7.3.6	<i>Политика, законодавство и контрола</i>	31
8	ПРИЛОЗИ	33
	Прилог 1: ПОПИС НА МЕРКИ	33
	Прилог 2: БУЏЕТ ЗА НАП.....	46
	Прилог 3: ПОПИС НА ЗАСЕГНАТИ СТРАНИ КОИ РАБОТЕА НА НАП.....	55
	Прилог 3.1: РЕШЕНИЕ ОД МИНИСТЕРОТ ЗА ЗЕМЈОДЕЛСТВО, ШУМАРСТВО И ВОДОСТОПАНСТВО ЗА ОСНОВАЊЕ НА РАБОТНА ГРУПА ЗА ИЗРАБОТКА НА НАЦРТ НАП.....	55
	Прилог 3.2: СПИСОК НА УЧЕСНИЦИ НА ПОЧЕТНАТА РАБОТИЛНИЦА ЗА НАП: STATUS QUO АНАЛИЗА (ОХРИД, 13. и 14.12.2006 Г.)	56
	Прилог 3.3: СПИСОК НА УЧЕСНИЦИ НА ВТОРАТА РАБОТИЛНИЦА ЗА НАП: ПРЕЗЕНТАЦИЈА НА ПРВИОТ НАЦРТ (СКОПЈЕ, 25.04.2007 Г.).....	58

Употребени кратенки

НАП—скратен назив на документот чија нацрт-верзија се наоѓа пред Вас; од Национален акционен план, поточно **Национална стратегија со Акционен план за органско земјоделство на Република Македонија**

МЗШВ—Министерство за земјоделство, шумарство и водостопанство

СКК—Советодавна координативна комисија, тело во рамките на МЗШВ задолжено за комуникација и координација со сите засегнати страни во органското земјоделство

МЖСПП—Министерство за животна средина и просторно планирање

МЕ—Министерство за економија

АПРЗ—Агенција за поттикнување на развој на земјоделството

НРАА—National Programme for Acquisition of the Acquis (~ of the acquis communautaire); Национална програма за усвојување на правото на Европската Унија

ЕУ—Европска Унија; **ЕУ-15**—Европска Унија од 15 земји-членки (1995-2003); **ЕУ-25**—Европска Унија од 25 земји-членки (2004-2006); **ЕК**—Европска Комисија

БДП—бруто домашен производ

МСП—Мали и средни претпријатија

ОЗ—органско земјоделство

IFOAM—International Federation of Organic Agriculture Movements; Меѓународен сојуз на органски земјоделски движења

NOP—National Organic Program; Закон за органско земјоделство во САД

JAS—Japanese Agricultural Standards; Закон за органско земјоделство во Јапонија

ГМО—генетски модифицирани организми

SIDA—Swedish International Development Cooperation Agency; шведска владина донаторска агенција

MAASP—Macedonian Agricultural Advisory Support Programme; Програма за поддршка на земјоделската советодавната служба во Македонија, донација на СИДА

GTZ—Deutsche Gesellschaft für Technische Zusammenarbeit; германска владина донаторска агенција

SDC—Swiss Development and Cooperation Agency; швајцарска владина донаторска агенција

SIPPO—Swiss Import Promotion Program; швајцарска програма за промоција на увозот, под покровителство на швајцарското Министерство за економија

SLR—Structural and Legal Reforms project; Проект за структурни и правни реформи во Министерството за земјоделство, шумарство, и водостопанство, донација на ЕУ – КАРДС 2004

CINEAM-IAMB—Centre International de Hautes Études Agronomiques Méditerranéennes-L’Istituto Agronomico Mediterraneo di Bari; Меѓународен центар за напредни медитерански агрономски студии-Медитерански земјоделски институт од Бари, Италија

IMO—Institut für Marktökologie; меѓународно тело со седиште во Швајцарија кое врши контрола и сертификација на органско земјоделство, преработувачка, и трговија

INCEVO—меѓународно тело (во тесна врска со ECAS BV од Холандија) кое врши контрола и сертификација на органско земјоделство, преработувачка, и трговија

ЦИПОЗ—Центар за истражување и постојано образование во земјоделството, независна организација при Факултетот за земјоделски науки и храна во Скопје

ФАЦЕ—Фондација агро-центар за едукација, независна организација при Земјоделскиот институт во Скопје

1 ПРЕДГОВОР

Органското производство го поддржува руралниот развој во Македонија. Може да придонесе за стабилизација на еко-системите, одржување на природните ресурси, и развој на руралните региони. Органското производство, како и другите интегрирани ангри-еколошки практики непосредно придонесуваат за одржување на руралниот развој во Македонија.

Земјоделскиот и руралниот развој се клучните елементи за влезот на Македонија во Европската Унија. После аплицирањето на Македонија за прием во Европската Унија во 2004 година, во декември 2005 година Европскиот Совет ѝ додели на Македонија статус на земја кандидат за влез во Европската Унија. Но преговорите за прием во Унијата ќе започнат дури тогаш кога Европскиот Совет ќе утврди дека земјата има постигнато задоволително ниво на исполнување на критериумите за членство.

МЗШВ ја усвои следнава стратешка цел како основа за земјоделскиот и руралниот развој и за формулирање на земјоделската политика:

Да се зајакне способноста на македонското земјоделство да им конкурира на регионалните интегрирани пазари во Европската Унија и Југоисточна Европа преку мерки со кои ќе се зголеми ефикасноста на земјоделското производство, преработувачка и маркетинг, и да се изградат соодветни ефективни јавни и приватни институции; да се зголемат приходите на фармерите; на потрошувачите да им се обезбеди пристап до здрава и безбедна храна; да се оптимизира искористеноста на ретките земјишни, шумски и водени ресурси, на еколошко одржлив начин; да се изградат одржливи рурални заедници преку одржлив рурален развој.

И органското земјоделство претставува можност за македонските фармери да произведуваат чиста и здрава храна.

Целта на НАП-от е да се зголеми органското земјоделство во Македонија, да се зајакне соработката меѓу засегнатите страни кои делуваат во тој сектор, да се зајакне Сојузот на органските производители на Македонија, да се зголеми знаењето за органското земјоделство кај производителите и потрошувачите, како и да се создаде знаење кое ќе работи на идниот развој на органското земјоделство во Македонија.

НАП-от исто така има за цел да ја зголеми промоцијата и продажбата на органските земјоделски производи како на домашниот така и на странските пазари, а на потрошувачите да им обезбеди чиста и здрава храна.

Овој документ ќе биде одобрен од Владата на Република Македонија и ќе биде усвоен од Собранието на Република Македонија.

Финансиските ресурси за реализација на НАП-от главно ќе се обезбедат од Буџетот на Република Македонија преку годишната Програма за поддршка на органското земјоделство.

Овој документ го подготви работната група назначена од МЗШВ, а во согласност со Националната програма за усвојување на *acquis communautaire* на Европската Унија (НРАА), во соработка и координација со меродавните страни кои делуваат во секторот за органско земјоделство и храна, и со стручна помош обезбедена преку меѓународни проекти.

Со спроведувањето на НАП-от се предвидува да се зголеми органското земјоделско производство и преработувачка во Македонија, да се зголеми понудата и побарувачката за органските производи, да се зголеми знаењето и истражувањето во органското земјоделство, како и да се зајакне советодавната служба во овој сектор, и да се зацврснат врските помеѓу засегнатите страни кои делуваат во овој сектор.

2 РАЗВОЈ НА НАЦИОНАЛНИОТ АКЦИОНЕН ПЛАН

Изработката на НАП-от е во согласност со процесот на интеграција на Македонија во ЕУ како што е опишано во НПАА. Имајќи го тоа предвид, Владата на Република Македонија ја нагласи важноста на земјоделскиот развој во својата работна програма за периодот 2006—2010 година. Оваа програма го признава извозниот потенцијал што го имаат органските производи, но ја признава и способноста на органското производство во себе да ги интегрира сите аспекти на еколошка заштита.

МЗШВ на своето Одделение за органско производство му ја додели задачата да го изработи НАП-от. Работата ја помогна и поддржи швајцарскиот проект „Развој на органското земјоделство во Македонија 2005/2008“.

Во согласност со белата книга за Европското владеење (ЕС 2001) кое се стреми кон „отворено создавање на политиката, со поголема вклученост и отчет“, и при создавањето на НАП-от беа вклучени сите актери и засегнати страни од органскиот сектор во Македонија. Под засегнати страни се подразбираат сите поединци, групи или организации од приватниот или јавниот сектор кои се заинтересирани за органското земјоделство (за повеќе детали види Прилог 3). Сите засегнати страни можеа да даваат свои коментари по НАП-от во сите фази од создавањето на документот.

Табела 1. Фази во создавањето на Националната стратегија со Акциониот план

Време	Настан	Содржина
13./ 14.12.2006	Прва работилница: Анализа на Status Quo	Работилница со засегнатите страни од приватниот и јавниот сектор, на која се анализираше состојбата Status Quo, и се зацртаа целите на идниот НАП.
24.04.2007	Втора работилница	Работилница со засегнатите страни од приватниот и јавниот сектор, на која се расправаше по првиот нацрт на документот, и се побараа предлози за измени и дополнувања.
декември 2006 јули 2007	Изработка на првиот нацрт	Работната група за НАП-от, составена од стручни лица од приватниот и јавниот сектор, редовно се состанува со цел да го изготви НАП-от. Згора на тоа, се водат и поединечни разговори со засегнатите страни.
јули 2007	Објавување на првиот званичен нацрт-документ	Првиот званичен нацрт-документ им се испраќа на сите засегнати страни.
август, септември 2007	Кружење и разгледување на нацрт-документот во Министерствата	
август, септември 2007	Регионални состаноци за расправање по НАП-от	Во различните региони во Македонија се организираат состаноци со фармерските групи и заедници за да се расправа по НАП-от
септември 2007	Трета работилница: Јавна расправа по НАП-от	Работилница со засегнатите страни од приватниот и јавниот сектор за да се расправа по НАП-от
есен 2007	Финализирање на НАП-от за негово усвојување во Собранието	Изготвување на конечниот нацрт, а врз основа на коментарите од јавната расправа.

Една од суштинските улоги на НАП-от е да ги координира активностите во јавниот и приватниот сектор. Оттука, НАП-от не ги опфаќа само активностите што треба да ги спроведе Министерството за земјоделство, шумарство, и водостопанство со средствата од националниот Буџет (од Програмата за поттикнување на развојот на земјоделството), туку и

другите национални програми кои се конкретно фокусирани врз органското земјоделство, како и активностите на меѓународните донатори. Програмите на меѓународните донатори, како што се SDC, GTZ, SIPPO, SIDA, IAMB, играат важна улога во развојот на органскиот земјоделски сектор во Македонија. Иако нивните активности се повеќе или помалку искоординирани со МЗШВ, сепак донаторите самите одлучуваат за деталите од своите програми за поддршка, така што периодот за спроведување на повеќето донаторски програми не се поклопува со планираното време за спроведување на НАП-от. Заради тоа, активностите на донаторските програми се само делумно опфатени со НАП-от.

Голем дел од активностите опишани во НАП-от беа развиени пред или истовремено со изготвувањето на НАП-от (на пример, финансиската поддршка за површини под органско производство, или надомест за трошоци за контрола), така што се веќе спроведени или пак може веднаш да се спроведат. Други, пак, активности Работната група за НАП-от ги предложи врз основа на SWOT анализата и врз основа на коментарите од засегнатите страни, во намера НАП-от да се надополни со сите неопходни мерки за исполнување на неговите цели. Овие мерки често само накратко се споменуваат во НАП-от, а разработка на соодветен концепт или програма за нивно исполнување ќе биде дел од спроведувањето на самиот НАП.

Ефективноста и успехот на НАП-от зависи од неговото темелно спроведување и постојано прилагодување кон тековните промени. Заради тоа, неопходно е во МЗШВ да се обезбеди доволен кадар кој ќе може да го спроведува и надгледува НАП-от, но и да се основа Советодавна координативна комисија е составена од претставници на засегнатите страни од јавниот и приватниот сектор, кои ќе го следат спроведувањето на НАП-от, ќе ја оценуваат неговата ефективност, и ќе одлучат и препорачаат негово нужно прилагодување.

3 ОРГАНСКОТО ЗЕМЈОДЕЛСТВО ВО МЕЃУНАРОДНИ РАМКИ

3.1 Историскиот развој на органското земјоделство

Според насоките за органска храна во Codex Alimentarius на Светската организација за храна и земјоделство и на Светската здравствена организација, органското земјоделство претставува „холистички систем за управување со производството којшто го промовира и зајакнува здравјето на агро-еко-системите, вклучувајќи ги и биолошката разновидност, биолошките циклуси, и биолошката активност на почвата. Ги претпочита управните практики за сметка на употреба на инпути надвор од фармата, но земајќи предвид дека регионалните услови бараат локално приспособени системи. Ова ќе се постигне, таму каде што е можно, со употреба на агрономски, биолошки, и механички методи, наспроти користење на синтетички материјали, за да се исполни било која конкретна функција во рамките на системот“.

Првите методи на органско земјоделство беа развиени во Европа во 1920-тите од страна на австрискиот филозоф Рудолф Штајнер (Rudolf Steiner) како био-динамично земјоделство. Кон средината на 20. век во различни европски земји се појавија и други органски земјоделски иницијативи. Во 1971 година научниците заедно со фармерите го основаа Меѓународниот сојуз на органски земјоделски движења IFOAM (International Federation of Organic Agriculture Movements). Во 1982 година IFOAM ги објави првите Основни стандарди за органско производство и преработувачка, и тие стандарди набргу станаа меѓународно признаен и прифатен темел врз основа на кој врши сертификација на органската храна.

Од средината на 20. век фармерите ширум светот се нафатија да работат органско земјоделство, и почнаа да добиваат сè поголема јавна поддршка во нивната борба да постигнат одржлив развој и заштита на животната средина на Земјата. Во 1991 година во Европската Унија беше усвоена Регулатива на Советот бр. 2092 /91 (ЕЕС No. 2092/91). Оваа регулатива, како инструмент на Европската структурална политика, претставува рамка која во детали дефинира кои побарувања треба да се исполнат за одредени земјоделски производи или храна да може да се етикетираат како органски. Во Европската Унија бројот на фармерите кои го прифатија органскиот начин на земјоделско производство, како и бројот на земјите чии потрошувачи купуваат органска храна, порасна со забрзано темпо во изминативе десетина година.

Во 1999 година Советот го опфати органското земјоделство во својата стратегија за еколошка интеграција и одржлив развој, како дел од заедничката земјоделска политика, со што органското земјоделство го врза за структуралните политики на Европската Унија (за програмскиот период 2000—2006 година). Истово беше зацртано во Регулатива на Советот бр. 1257/1999 (ЕЕС No. 1257/1999) за поддршка на руралниот развој од Фондот за насочување и гаранции во земјоделството (European Agricultural Guidance and Guarantee Fund EAGGF). Применувањето на структуралната политика, која до сега беше воведена во сите земји членки на ЕУ, укажува дека станува збор за конкретна и сè поважна тенденција која ќе ја одреди насоката на ваквата политика во наредните години.

Во јуни 2001 година, во Гетеборг, Шведска, Комисијата ја претстави пред Европскиот Совет Стратегијата за одржлив развој на Европската Унија. Една од зацртаните активности во стратегијата беше дека Заедничката земјоделска политика треба попрво да го наградува квалитетот на производството, одошто квантитетот, и тоа, на пример, преку поттикнување на развојот на органскиот сектор и другите еколошки земјоделски методи.

Згора на тоа, на мајската конференција истата година беше усвоена и Декларацијата од Копенхаген, која ја потпишаа министрите за земјоделство од земјите членки на

Европската Унија, а со која се истакнува а) дека органското земјоделство е многу вана лаатка за производство на храна, рурален развој, и заштита на животната средина и благосостојбата на животните; б) дека органското земјоделство претставува голема можност за производителите на органска храна заради сè поголемиот интерес кај потрошувачите, и в) дека Европа има потреба од понатамошен развој на органското земјоделство.

Во 2002 година Европскиот Парламент и Советот донесоа одлука за усвојување на Шестата еколошка акциона програма на Заедницата, во која беа предложени мерките за постигнување на целите од програмата, т.е. „поттикнување на еколошки одговорни земјоделски практики, како што се, каде е соодветно, екстензивни производствени методи, интегрирани земјоделски практики, органското земјоделство и агро-биодиверзитетот“. Згора на тоа, во 2002 година Европската Комисија го објави документот со наслов „Анализа на можностите на Европскиот акционен план за органска храна и земјоделство“ со кој ги повика земјите-членки да изготват сопствени акциони планови.

Во таа смисла, Советот на Министрите за земјоделство на Европската Унија на својот состанок од 19 јуни 2001 година усвои заклучоци со кои:

- (1) Органското земјоделство се признава како еден од начините кои водат кон одржлив развој;*
- (2) Се нагласува важноста на Регулативата на Советот бр. 2092/91 од 24 јуни 1991 година за органско производство на храна;*
- (3) Се подвлекува дека земјите-членки на Европската Унија имаат можност да го промовираат развојот на органското земјоделство како дел од руралниот развој согласно Регулативата на Советот бр. 1257/1999 од 17 мај 1999 година (или поскорешината Регулатива на Советот бр. 1698/2005);*
- (4) Се признава важноста на напорите кои се прават за етикетирање на сточната храната произведена според органските методи, како и контрола на животинското производство во рамките на органското земјоделство;*
- (5) Се нагласува важноста на зголемениот интерес кај потрошувачите во Европа за органска храна;*
- (6) Земјите-членки, Европската Комисија и инвеститорите се повикуваат да соработуваат во изработка на предлозите за идниот развој на производството, преработувачката и трговијата со органските земјоделски производи во Европа; и*
- (7) Европската Комисија се повикува да ја анализира можноста на Акциониот план на Европската Унија да го промовира органското земјоделство, и во таа смисла да достави соодветни предлози.*

Конечно, целта на реформите на Заедничката земјоделска политика во 2003 година беше да се поддржи земјоделството преку неколку основни начела, кои би можеле да се резимираат на следниов начин:

- Економска одржливост, преку зголемена конкурентност, засилено пазарно ориентирање, и поефикасна поддршка на приходот (фокусирано врз потрошувачите);
- Социјална одржливост, преку поголема одговорност кон барањата на потрошувачите, поттикнување на подобар квалитет и безбедност на храната, и подобрена урамнотеженост на финансирањето на руралниот развој; и
- Еколошка одржливост, преку јасна рамка за поефикасна примена и развој на стандарди за зачувување на животната средина и на благосостојбата на животните.

Оттука, поддршката се сосредоточува врз еколошките форми на земјоделска активност и врз производство на висококвалитетна и безбедна храна, што пак од своја страна придонесува за

динамичен развој на органското земјоделство. Развојот на органскиот земјоделски сектор во ЕУ исто така е во потполна согласност и со иницијативата што Советот ја најави неодамна преку Акциониот план за еколошки технологии.

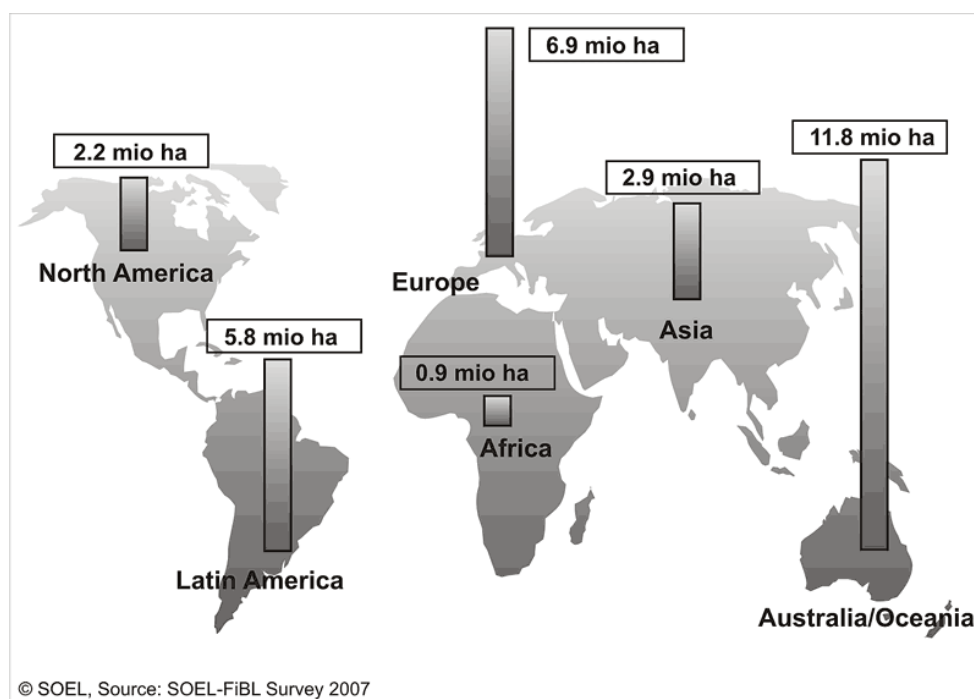
Гореспоменатата Декларација од Копенхаген го забрза изготвувањето на Европскиот акционен план за органска храна и земјоделство (2004), како алатка со која се осигурува тековниот развој на органскиот сектор во Заедницата, и исто така, преку ваквиот развој, се помага увозот на органската храна од земјите во развој. Акциониот план зацртува низа политички мерки кои го поттикнуваат таквиот развој. Главните прашања загатнати со Акциониот план се пазарот, Заедничката земјоделска политика, стандардите, контролата и истражувањето.

Што се однесува пак до иднината, органското земјоделство експлицитно се нагласува во Политиката за рурален развој во Заедницата (во програмскиот период 2007—2013 г.), каде се нагласува потребата од подобрување на животната средина и руралните средини.

3.2 Факти и бројки за Европа и светот¹

3.2.1 Површини под органско земјоделско производство во светот

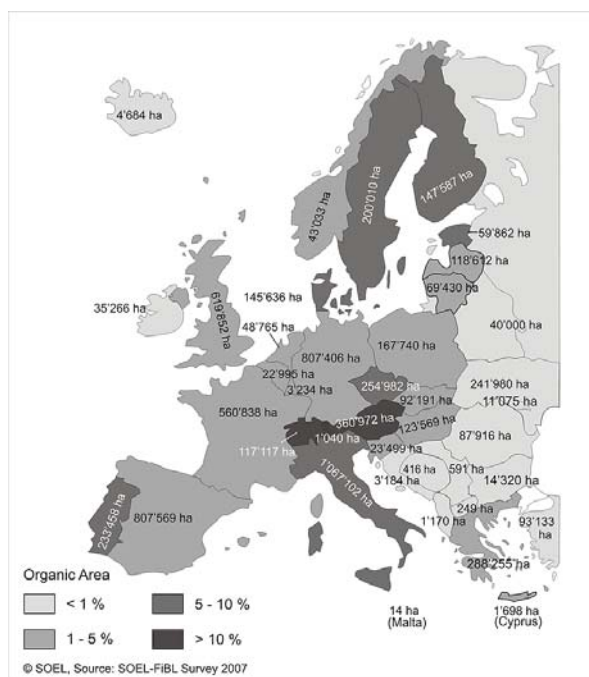
Вкупните земјоделски површини во светот кои се ставени под органскиот начин на производство во 2006 година изнесуваа 30,6 милиони ha, или 0,7% од вкупното светско земјоделско земјиште. Со своите 11,8 милиони ha Австралија има најмногу земјоделски површини подведено под органски начин на производство, после што следуваат Европа со 6,9 милиони ha (од кои 1,1 милиони ha се во Италија) и Латинска Америја со 5,8 милиони ha (од кои 3,1 милиони ha се во Аргентина). Понатаму следат Северна Америка со 2,2 милиони ha, Азија со 2,9 милиони ha, и Африка со 0,9 милиони ha.

¹ Доколку не е наведено поинаку, сите податоци во ова поглавје се преземени од „Светот на органското земјоделство“, IFOAM, SÖL, FiBL, 2007 година.

3.2.2 Површини под органско земјоделско производство во Европа

Во 2006 година во Европа вкупните површини под органско земјоделско производство изнесуваа 6,9 милиони ha (од кои 6,5 милиони ha се во ЕУ-25), што претставува 23% од вкупната органска земјоделска површина во светот, и 30% од органските фарми во светот. Европските земји со најголема органска површина се Италија со 1,07 милиони ha, Германија и Шпанија со по 0,81 милиони ha, Обединетото Кралство со 0,62 милиони ha, Франција со 0,56 милиони ha, и Австрија со 0,36 милиони ha. Од новите земји-членки позначајни органски производители се Чешка со 0,25 милиони ha, Полска со 0,17 милиони ha, и Унгарија со 0,12 милиони ha.

Уделот на органските земјоделски површини во вкупното земјоделско земјиште во Европа во 2006 година изнесуваше 1,38%, но со големи разлики од земја до земја. Па така, органското земјоделство учествува со 14,2% во вкупното земјоделство во Австрија, во Италија учеството на органското земјоделство во вкупното земјоделство изнесува 8,4%, а пак во Шведска 6,3%. Иако не е земја-членка, и Швајцарија има висок удел на органското земјоделство во вкупното земјоделство во земјата, од 10,9%.

3.2.3 Бројот и величините на органските фарми во светот

Во 2007 година бројот на органските фарми ширум светот изнесува 633.891. Иако има најголема површина под органско производство, бројот на одделните органски фарми во Австралија изнесува само 1.869. Но со тоа, просечната големина на органските фарми во Австралија е над 6.000 ha. Учеството на органските површини во вкупното земјоделско земјиште во Австралија е само 2,68%.

Европа има вкупно 187.697 органски фарми, од кои приближно 160 илјади се во ЕУ-15 (или 3,9% од вкупната земјоделска површина). Поодделни земји-членки со најголем број на фарми се: Италија со 44.733 фарми, Австрија со 20.310 фарми, Шпанија со 15.693 фарми, и Германија со 17.020 фарми. Просечната големина на органските фарми во ЕУ-15 од 40 ha е

значително поголема од просечната величина на конвенционалните фарми (15 ha). Едно од можните објаснувања за ваквата разлика е разликата во производните структури во двата начини на производство.

3.2.4 Органските пазари во светот и Европа

Во 2005 година вкупната малопродажба на органските производи во светот беше пресметана во износ од 25 милијарди евра. Во светски рамки, приходите од продажбата на органската храна и пијалаци пораснала за 43 проценти, од 18 милијарди евра во 2002 година. Најголемите пазари за органска храна се во Европа со 13 милијарди евра, и Северна Америка со 15 милијарди евра.

Најголемите национални пазари во Европа се Германија, Обединетото Кралство, Франција и Италија. Пазарите во новите земји-членки се значително послабо развиени. Вкупната величина на органските пазари во десетте нови земји-членки изнесува 60 милијарди евра.

Уделот на органските производи во вкупната продажба на храна се движи помеѓу 1,5% и 2,5% во одделните земји-членки од ЕУ-15. Но во Швајцарија овој удел изнесува дури 7,5%.

И дури органските пазари во Северна Америка сè уште покажуваат стапка на пораст од 16% од 2002 година наваму, во Европа првичното спектакуларно ширење на органските пазари забави во последните неколку години. Годишниот пораст на органскиот пазар во изминативе години изнесуваше околу 5% во Италија, Германија, и Франција, но дури 12% во Обединетото Кралство. Според изворите на IFOAM, за периодот од 2003 до 2007 година се предвидуваше пораст од 11% во Обединетото Кралство, 6,1% во Франција, 5,5% во Италија, и 4,8% во Германија.

Органските пазари имаат свела иднина. Сепак, некои фактори на ризик може да го ограничат порастот, како што е повремениот преголема снабденост со некои органски производи, што може да има дури и подолгорочен негативен ефект. Исто и намалените ценовни премии не само што може да ја намалат заработувачката, туку може и долгорочно да ја намалат понудата од органските производи.

3.2.5 Сертификациски служби

Денеска во светот постојат 395 организации кои нудат услуги за органска сертификација. Најголем дел од ваквите тела за сертификација, 160, се од Европа. После следат Азија со 93 тела за органска сертификација, и Северна Америка со 80. Поодделни земји со најголем број на тела за органска сертификација се Соединетите Американски Држави, Јапонија, Кина и Германија. Голем број на овие национални служби за органска сертификација делуваат и надвор од своите државни граници. Па така, 40% од вкупните тела за сертификација во светот имаат дозвола за работа во Европската Унија, 32% се акредитирани според ISO 65, а пак 28% се акредитирани според Националната органска програма на Соединетите Американски Држави.

4 СОСТОЈБАТА ВО МАКЕДОНИЈА

4.1 Важноста и улогата на земјоделскиот сектор во Македонија

Бруто домашниот производ (БДП) во Република Македонија порасна во периодот 2000—2005 година, и покрај слабиот пад во 2001 година заради политичката нестабилност. Во 2005 годината БДП во Македонија изнесуваше 4,46 милијарди евра, што е околу 1% од БДП во ЕУ-25. БДП по жител во Македонија одговара приближно на 38% од оној во ЕУ-25. Нискиот животен стандард, зголемувањето на сиромаштијата, високата стапка на невработеност, релативно нискиот економски раст, и понатаму остануваат клучните економски проблематики во државата.

Земјоделството (вклучувајќи ги тука и ловот и риболовот, и искористувањето на шумите) е третата најголема економска гранка, после услужните дејности и индустријата. Во периодот 2000—2005 година уделот на земјоделскиот сектор во вкупниот БДП остана релативно стабилизирани околу 12% (споредено со 1,6% во ЕУ-25). Ако на ова го додадеме и преработувањето на земјоделските производи, уделот во вкупниот БДП се зголемува на 16%.

Во 2004 година земјоделството обезбеди приходи и вработување за приближно 17% од работоспособното население во државата², но вистинската бројка е веројатно многу поголема, зашто пописот од 2002 година откри дека 43% од населението, 36% од работната сила, и 44% од сиромашното население³ живеат во рурални средини.

Земјоделството има важен придонес во трговијата со странство. Во периодот 2000-2005 година релативниот удел на извозот на земјоделските и рибарските производи во вкупната трговија изнесуваше помеѓу 16% и 19% (17,4% во 2005 година). Сепак државата и понатаму е нето увозник на храна и други земјоделски производи, што изнесуваше околу 15% од вкупниот увоз во периодот 2004—2005 година. Во изминативе неколку години дојде до покачување на земјоделскиот трговски дефицит, иако во 2005 година оваа разлика беше намалена со зголемувањето на извозот на тутунот и виното.

Вкупната површина на Македонија изнесува 25.713 km², што одговара на 6% од ЕУ-25, односно приближно на големината на Белгија. Земјата е претежно планинска, со поголем број на котлини. Ридско-планинското земјиште опфаќа близу 80% од вкупната површина на Македонија, на рамнините отпаѓа околу 19%, а природните езера покриваат околу 2%.

Почвената структура е изразито разновидна (во земјата се утврдени над 30 видови почва), што се должи на разновидноста на природните услови одговорни за создавање на почвите (топографијата, климата, флората, геолошките формации и антропогените влијанија).

Во 2006 година речиси половина од вкупната површина на Македонија, поточно 1,2 милиони ha, беа класифицирани како земјоделско земјиште, од кои 537.000 ha (44%) се обработливо земјиште и 688.000 ha (56%) се постојани пасишта. Шумско земјиште⁴ во Македонија се простира на приближно 1,16 милиони ha (45% од вкупната територија на Македонија), од што 947.653 ha (37,2%) отпаѓаат на шуми во потесна смисла на зборот⁵.

² „Преглед на работната сила, 2004, основни дефиниции, методи и конечни резултати“. SSO. Прегледот е направен според ILO методологијата.

³ „пJP Македонија: Пораст и сиромаштија, 2002-2004. Програмска проценка на сиромаштијата во Западниот Балкан“. Светска банка.

⁴ Според Законот за шумите (Службен весник бр. 47/1997, 7/2000 и 89/2004), под шумско земјиште се подразбираат површините покриени со шумски дрвја и грмушки, како и соголено шумско земјиште и ливади, шумски патишта, шумски расадници, и сите други области кои се тесно поврзани со шумите.

⁵ „Стратегија за одржлив развој на шумарството во Република Македонија“. 2006. МЗШВ.

Земјоделското земјиште опфаќа 688.000 ha пасишта (55,6%), главно распоредени по висорамнините, додека пак обработливото земјиште покрива 560.000 ha (44,2%), главно во котлините. Од вкупното обработливо земјиште 461.000 ha (82%) отпаѓа на ораници⁶ и градини, 58.000 ha (10%) на ливади, 26.000 ha (5%) лозја, и 15.000 ha (3%) овоштарници. Секоја година една третина од вкупните ораници се остава да угари. Вкупните ораници одговараат на 0,625 ha по жител, што е повисоко од просекот на ЕУ-25 (0,35 ha).

Обработливото земјиште забележува опаѓање од 633,000 ha во 1999 година на 560,000 ha во 2004 година, главно заради напуштање на земјиштето (преселбите на населението од село во град), како и заради урбаниот и индустриски развој (нивното ширење за сметка на земјоделското земјиште).

Биолошката разновидност во земјоделството е од особена важност за опстанувањето на луѓето, првенствено заради задоволување на основните потреби од храна. Со цивилизацискиот развој човештвото успеа да создаде нови видови, сорти и раси, со подобрени одлики. Особено во изминативе 50-100 години современите генотипи се присилуваат на интензивно производство „високи инвестиции – високи приноси“. Со текот на времето, многу од старите видови и раси не успеја да преживеат и беа истребени како генетски ресурс. Видовите, сортите и расите автохтони за македонската територија би требало да се сочуваат пред сè од економски, научни, културни, социо-економски, и еколошки побуди.

Главните агро-еколошки проблеми што се идентификувани се:

- Ерозија на почвата е еден од најважните еколошки проблеми;
- Загадување на водата со нитрати и фосфати, пестициди, и органско ѓубриво, главно од земјоделско потекло;
- Губење на биолошката разновидност заради интензивирањето на земјоделството;
- Губење на биолошката разновидност заради напуштање на земјиштето;
- Загадување на воздухот од земјоделството;
- Еколошки проблеми настанати со наводнувањето;
- Еколошки проблеми поврзани со почвата;
- Генетска ерозија на локалните видови; и
- Влијанието на климатските промени врз земјоделското производство.

4.2 Важноста и улогата на органскиот потсектор во Македонија

Органското производство во Македонија е сè уште во својот зародиш. Од вкупното земјиште со конвенционално земјоделско производство во Македонија, органското производство учествува со 0,1% во обработливото земјиште, и со 0,01% во областите за собирање на самоникнати култури.

Органското производство во Македонија има голем потенцијал заради екстензивното традиционално земјоделство, главно во планинските области со навистина погодни еколошки предуслови за одржлив развој на органското производство (над 50% од вкупното земјоделско земјиште). Производите кои потекнуваат од овие региони веќе уживаат добар углед меѓу македонските потрошувачи, кои за нив често велат дека се „еколошки“ производи (на пример, беровското сирење, паланечкиот компир, или охридските цреши). Ваквиот назив

⁶ Ораница подразбира земја под годишни култури (житарици, индустриски култури, зеленчуци, и сточна храна), расадници и угар.

главно се оправдува заради традиционалниот начин на производство во наведените региони. Но, органското производство изискува финансиски средства во текот на целиот производствен процес, така што во помалку развиените региони и по правило во сите еколошки региони, фармерите не се во состојба однапред да ги платат трошоците за органска сертификација.

Со оглед на фактот што природните услови во Македонија даваат голем потенцијал за развој на органското земјоделство, целта на НАП-от е да обезбедат среднорочни инструменти за препознавање и искористување на природните ресурси погодни за органскиот потсектор.

Органското земјоделство ги исполнува општествените очекувања кога станува збор за заштита на животната средина, производство на висококвалитетна и безбедна храна со висока хранлива вредност, Одржливо управување со необновливи природни ресурси, и соодветна грижа за благосостојбата на животните.

Органското земјоделство се заснова на рамнотежа во системот почва—растенија—животни—човек, и на затворен циклус на движење на хранливите материи во рамките на системот. Па така, во органското земјоделство не се допушта употребата на хемиски синтетизирани (вештачки) ѓубрива, регулатори на растот, или пак хормони. Исто така, забранета е и употребата на генетски изменети организми ГМО и нивни производи. Наспроти тоа, се применуваат методи на разумни и рационално искористување на природните ресурси, како што се плодоредот, одгледување на меѓукултури со азотофиксаторски легуминози, сточно ѓубриво, зелено ѓубриво и компост, биотичка контрола на болести и штетници, одгледување на видови отпорни на болести и штетници, и други техники.

Органското земјоделство во голема мерка придонесува за општото добро на населението, особено во смисла на зачувување на биолошката разновидност и заштитата на изворите на вода за пиење, создавање нови работни места заради зголемена побарувачка од работна сила, зголемена вредност на работата по единица производ, зачувување на природните пејзажи и заштита на животната средина.

Оттука би било разумно органското земјоделство да ја преземе водечката улога во пишувањето и спроведувањето и на други политики. На пример, Стратегијата за развој на туризмот планира традиционални органски производи да се служат во угостителството. Законот за туризам (Службен весник бр. 62/2004) дефинира услуги од областа на еко-туризам, како што е посета на региони со посебни природни одлики или пак во заштитени зони, а заради одмор, рекреација, или разгледување на природните убавини, на начин утврден со закон. Туристичките услуги во еко-туризмот опфаќаат изнајмување на возила за разгледување на природните убавини, продажба на природно овошје, опишување на природните убавини, фото-сафари, и други услуги кои не ѝ наштетуваат на природата, на начин утврден со закон. Природните услови (геолошкиот состав, релјефот, климата, хидрографијата, почвата, флората, фауната) ја прават Македонија една од ретките земји во Европа кои изобилуваат со природни убавини.

5 STATUS QUO VO МАКЕДОНИЈА

5.1 Историскиот развој во Македонија

1997

- Најголемата фармацевтска компанија во Македонија излезе на домашниот пазар со неколку видови органски чаеви направени од собрани диворастечки билки.

1998

- 4-5 фармери од Охрид, Куманово и Струмица ги започнаа првите органски земјоделски активности во Македонија – тие произведуваа храна според начелата на органско производство за однапред познати купувачи.

1999

- Се обезбедува почетната експертиза за создавање нацрт законска основа за органското производство.

2000

- Кон крајот на 2000 година беше завршен првиот нацрт на Законот за органско производство во консултација со европски експерти за органско производство.

2001

- Владата го усвои нацрт Законот за органско производство, и истиот е предаден во парламентарна процедура.
- Се основаа првите здруженија на органски производители.
- Започна проектот за поддршка на „Локални иницијативи кон органско земјоделство“, како дел од Програмата за поддршка на еколошките невладини организации.

2002

- Се организираше воведната работилница за значењето на здруженијата за органско земјоделство и нивното обединување во национален сојуз.
- Се промовираше регионалната соработка во органското земјоделство преку неколку работилници со наслов „Промоција на органското земјоделство на Балканот“ за периодот 2002—2005 година.⁷

2003

- Како резултат на успешното привршување на гореспоменатиот еколошки проект „Локални иницијативи кон органско земјоделство“, беше донесена одлука да се започне со нов проект целосно посветен на развојот на органското земјоделство.
- Започна прекугранична соработка во органското земјоделство со Бугарија, Хрватска, Грција, и Швајцарија, а во областа на образование и обука, студиски посети, издавање брошури и сл.

⁷ Првата работилница се одржа во септември 2002 г. во Струга, Македонија; втората работилница се одржа во октомври 2003 г. во Рибарица, Бугарија; третата работилница се одржа во септември 2004 г. во Мали и Робит, Албанија; четвртата работилница се одржа во октомври 2005 г. во Будва, Црна Гора.

2004

- Собранието го усвои Законот за органско земјоделско производство во април 2004 година (Службен весник бр. 16/2004), што понатаму бараше усвојување на 12 подзаконски акти.
- Во декември 2004 година се усвои првиот подзаконски акт со кој се основа Советодавна координативна комисија за ОЗ. Задачата на оваа Комисија е да го поддржува МЗШВ во развојот и спроведувањето на политиката за органско земјоделство и сродните активности.
- Се организираше обука за контрола на органското земјоделско производство согласно Регулативата на ЕУ бр. 2092/91.

2005

- Во март 2005 година се усвои вториот подзаконски акт, Програмата за поттикнување на развојот на органското земјоделство, и се реализираше истата година. Програмата додели средства за поддршка на 50 сертифицирани органски фармери врз основа на земја во конверзија, трошоци за контрола и сертификација, и лабораториски анализи.
- Државниот земјоделски инспекторат се обучи за следење и надгледување на органското земјоделско производство.
- Во Охрид се одржа четвртото Генерално собрание на IFOAM АВМ (медитеранскиот огранок на IFOAM), и првата Меѓународна конференција за плодноста на почвата и диверзитетот на медитеранските агро-еко-системи. Близу 140 учесници од 20 медитерански земји имаа прилика да разменат искуства и да ги претстават своите тековни и идни активности од областа на органското земјоделство.
- Излезе монографијата и насоките за „Одржливо искористување на лековити и ароматични билки според начелата на органско производство“ и се организираа обуки за јавните претпријатија и надлежните служби од националните паркови.
- Телото за органска контрола и сертификација „Балкан Биосерт“ од Пловдив, Бугарија, отвори своја подружница во Скопје.

2006

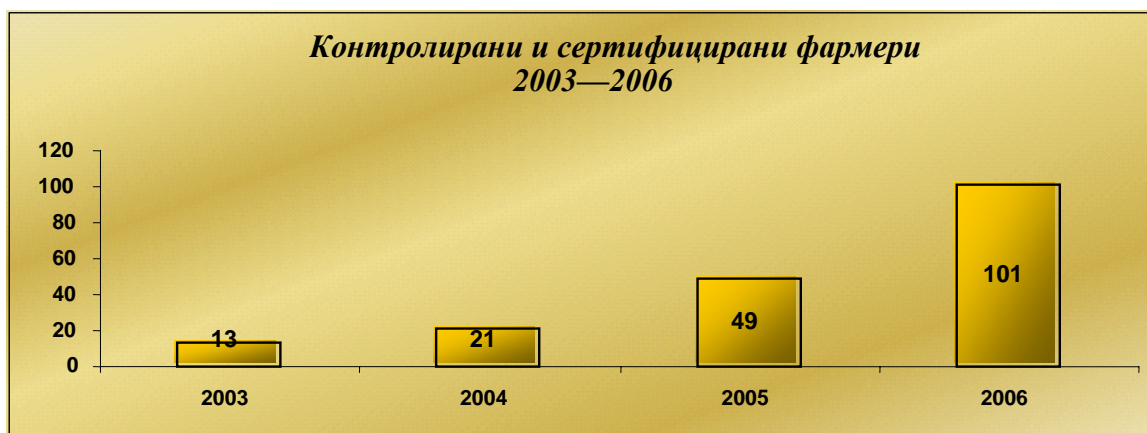
- Во јуни 2006 година се усвоија уште три подзаконски акти со кои се регулираат стандардите за органско земјоделско производство (растително производство, животинско производство, преработувачка⁸ (Службен весник бр. 60/2006).
- Се организираа обуки за советниците од Агенцијата за поттикнување на развојот на земјоделството за процедурирање на апликациите за користење на органската програмата.
- Се организираше Почетната работилница како дел од разработката на НАП-от со цел со сите засегнати страни да се анализира состојбата status quo, слабите и јаките страни, како и потребите за идниот развој на органскиот земјоделски сектор.
- „Балкан Биосерт“ Скопје доби национална акредитација за делување во Македонија.
- Се регистрира Националниот сојуз на здруженија на производители на органски производи „Биосан“.

⁸ Усогласено со Регулативата на ЕУ бр. 2092/91.

5.2 Развојот на органското земјоделство во Македонија

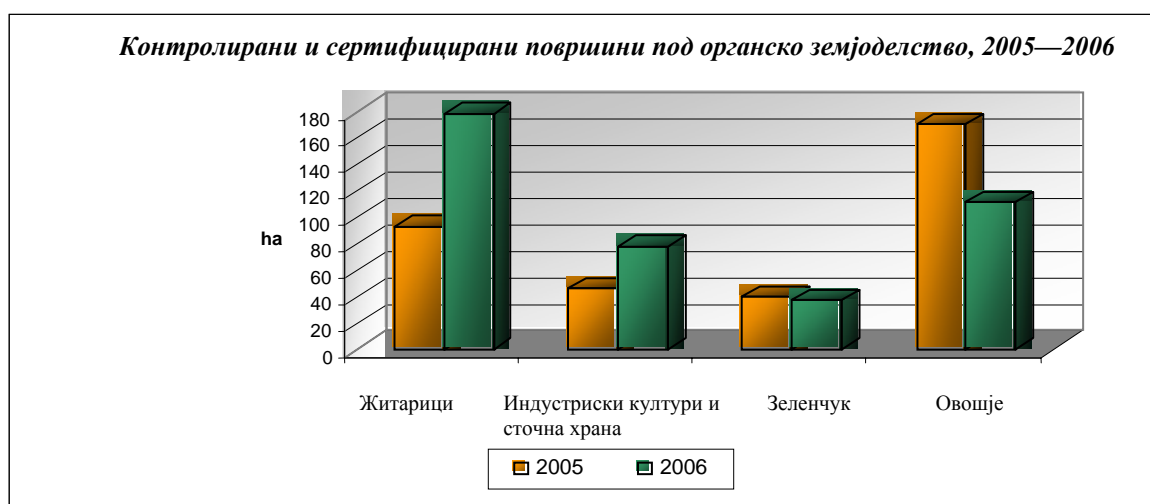
Во 2006 година во Македонија вкупно 104 оператори (клиенти)⁹ се пријавија за органска контрола и сертификација, од кои 102 фармери беа сертифицирани за примарно земјоделско производство, 2 компании беа сертифицирани за преработување на органска храна, а 1 компанија и за трговија со органски производи. Споредено со претходната година интересот за органското производство нагло пораснал, со стапка поголема од 100%.¹⁰

Графикон 1. Број на контролирани и сертифицирани фармери, 2003—2006 година

Во 2006 година беа контролирани и сертифицирани 509,42 ha земја со 31 култура и 505 кошници пчели. Споредено со 2005 година, вкупните ораници (вклучувајќи ги и угарите) под органско производство бележат пораст од речиси 33%, додека пак сертифицираните површини за органско собирање на диворастечки култури пораснале за 4%¹¹.

Графикон 2. Контролирани и сертифицирани површини под органско земјоделство, во периодот 2005—2006

Горниот графикон покажува дека житариците се водечката органска култура во Македонија во 2006 година, со 44% учество во вкупното сертифицирано органско

⁹ Вклучувајќи ги и компаниите за собирање на диворастечки билки.

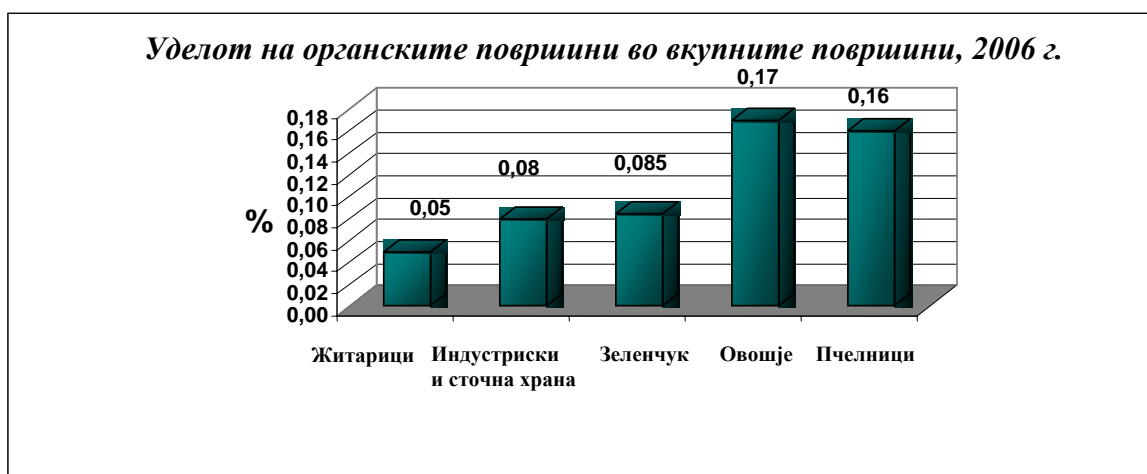
¹⁰ Извор: Балкан Биосерт, 2007 година.

¹¹ Површини на две преработувачки компании кои се занимаваат со собирање на диворастечки култури

земјиште¹², после што следи овошјето со 27%. Житариците, луцерката, компирот и бадемите се сертифицирани култури кои се одгледувале на најголеми површини во 2006 година. Површините под секој вид овошје се помали од 2 ha, со исклучок на јапонското јаболко и бадемите. Маслинките и аспарагусот се појавија како значајни нови култури, а неколку апликанти пројавија интерес за одгледување на органски зеленчуци, како зелка, пиперки и моркови.

Уделот на органското производство во вкупното конвенционално производство е одвоено прикажано на следниов графикон. Од вкупната обработлива површина во Македонија органските фарми учествуваат со 0,1%. Органското собирање на диворастечките култури има најголем удел во вкупните земјоделски површини во Македонија, опфаќајќи 0,1% од обработливите површини и 0,01% од пасиштата и високопланинските шуми.

Графикон 3. Удел на органските површини во вкупните површини под конвенционално производство во 2006 година

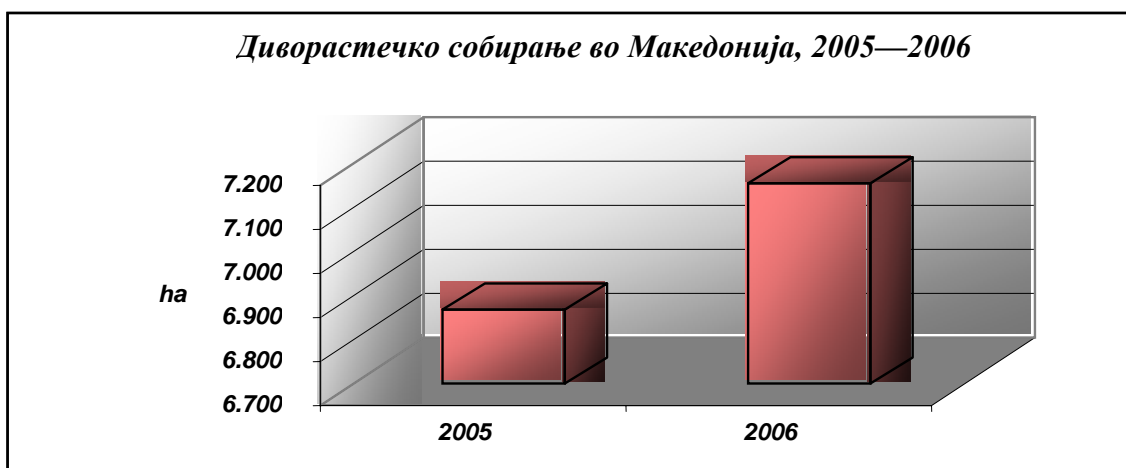
5.2.1 Собирање на диворастечки култури

Во 1997 година најголемата фармацевтска компанија во Македонија го сертифицираше своето диворастечко собирање; контролата и сертификацијата ја изврши холандското тело Skal International. Во моментов областите за собирање главно се наоѓаат во Берово со површина од 876 km², Кичево со површина од 3.206,6 km², Струга со површина од 1.023 km² и Кочани со површина од 461 km². За да си обезбеди извоз во Соединетите Американски Држави и Јапонија, во 2005 година компанијата се сертифицираше и според стандардите НОП и ЈАС.

Во 2006 година една друга компанија го сертифицираше своето диворастечко собирање во областа на Малешевија, Крива Паланка и Беласица на површина од 1,592 ha; контролата ја спроведе Балкан Биосерт, а пак сертификатот беше издаден од ИМО.

¹² Вклучени се и области кои не се за диворастечко собирање

Графикон 4. Диворастечко собирање во Македонија, 2005—2006

5.2.2 Пчеларство

Пчеларството бележи тренд на покачување. Во 2005 година беа сертифицирани само 2 пчелари со вкупно 110 кошници, за во 2006 година тој број да порасне на 6 пчелари со вкупно 550 кошници.

5.3 Политичка рамка

5.3.1 Стратешки документи

Следниве се политички документи кои ги покриваат прашањата од областа на органското производство:

- Спогодбата за стабилизација и асоцијација (2001) – социјална правда, вработување, и искористување на националните ресурси според одржливиот развој на Македонија.
- Конечната нацрт Стратегија за земјоделски и рурален развој – состојбата и потребата од воспоставување на агро-еколошка политика.
- Стратегија за усогласување на македонскиот земјоделско-прехранбен сектор со Заедничката земјоделска политика на ЕУ – укажува на потребата од изнаоѓање на региони погодни за органско производство, и усогласување со европската регулатива.
- Спогодбата со Светската трговска организација (2003) – подобрување на меѓународните стандарди за безбедност и сигурност на храната усвоени од Codex Alimentarius.
- Вториот Национален еколошки акционен план (усвоен во 2006 г.) – тежнее да ги вовлече еколошките прашања директно во политиката за земјоделски развој и да ги зачува на високо ниво природните ресурси потребни за одржлив земјоделски развој. Мерките со кои треба да се постигнат поставените цели се а) разумно користење на природните ресурси, контролирана употреба на ѓубрива и пестициди, и б) зајакнување на органското производство и подобрување на системот на следење и контрола. Во согласност со тоа, се дефинира и основање на тело за контрола и сертификација на органското производство признаено во ЕУ.
- Националната стратегија за биодиверзитетот со Акционен план (усвоена во 2004 г.) – тежнее на одржлив начин да ја зачува биолошката разновидност и биолошките ресурси, за доброто на луѓето, а земајќи ги предвид единствените природни убавини и богатата

традиција во Македонија. Во Стратешкиот пристап С за одржливо искористување на биодиверзитетот, вклучена е и мерката за поддршка на агро-еколошките програми, со следниве активности/проекти:

- Стимулирање и развој на органското производство како начин на одржлив развој (С.2.1.1);
 - Стимулирање и развој на производство на одгледувани автохтони лековити и ароматични растенија (С.2.1.2); и
 - Утврдување на границите (оптималните биолошки прагови) за искористувањето на биолошките ресурси (С.1.2.1).
- Национална стратегија за одржлив развој (во тек) – Министерството за животна средина и просторно планирање е координативното тело за спроведување на овие проектни активности кои треба да се изведат низ следниве фази:
 - Фаза 1 – анализата и проценка на сродните документи е завршена; беа формирани 11 работни групи, меѓу кои и секторските групи за земјоделство и шумарство, и меѓусекторската единица за животна средина, а беа изработени и 11 секторски извештаи;
 - Фаза 2 – во тек е секторското стратешко планирање; и
 - Фаза 3 – национална консолидација.

5.3.2 Институции кои непосредно или посредно се вклучени во спроведувањето на органските земјоделски политики

- Министерство за земјоделство, шумарство и водостопанство, одговорно за искористувањето на земјоделските површини, шуми и други природни ресурси, но и за органското земјоделско производство; Сектор за земјоделство (Одделение за органско земјоделско производство), Сектор за финансиска поддршка и рурален развој, Државен земјоделски инспекторат, Ветеринарниот директорат, и Фитосанитарниот директорат.
- Министерство за животна средина и просторно планирање, одговорно за заштита на природата и биодиверзитетот, одржливо искористување на природните ресурси, издавање на извозни дозволи за собрани диворастечки билки, шумски плодови и печурки, развој на мрежа на заштитени зони (строги природни резервати, национални паркови, споменици на природата и сл.); Канцеларија за животна средина, Државен инспекторат за животна средина.
- Министерство за здравство, одговорно за здравствена заштита и здравствен осигурување на населението, следење на здравствената состојба на населението; Директорат за храна (инспекција на храна).
- Министерство за економија, одговорно за регулирање на домашната и странска трговија и заштита на потрошувачите; Државен пазарен инспекторат.
- Министерство за финансии, одговорно за царинскиот систем и спроведување на царинските одредби.
- Бирото за акредитација на Република Македонија, одговорно за акредитација на телата за контрола и сертификација на органското земјоделство и органските производи.
- Бирото за стандардизација на Република Македонија, одговорно за техничките одредби.
- Бирото за заштита на индустриска сопственост, одговорно за регистрација на знакот за органски производи.

- Факултетот за земјоделски науки и храна, Катедрата за еколошко земјоделство.
- Националната Агенција за поттикнување на развојот на земјоделството.
- Акредитирани тела за контрола и сертификација кои изведуваат стручна контрола на органското земјоделско производство (Балкан Биосерт и INCEBO).
- Факултетот за природни науки, Институтот за биологија.
- Сојузот на здруженија на производители на органски производи „Биосан“.
- Еколошки невладини организации.
- Истражувачки институти.

5.4 Правна рамка

5.4.1 Законите во Македонија

Следниве национални законски регулативи во Македонија ја даваат основата за органско производство:

Законот за органско земјоделско производство, усвоен во 2004 година, ги регулира општите одредби поврзани со производството, преработувачката, маркетингот и етикетањето на органските производи и се однесува на сите видови органски земјоделски производи, наменети за човечка или животинска исхрана. Законот исто така ги дава и основните услови за контрола и сертификација во органското земјоделство. Законот има за цел да го заштити човековото здравје, биолошкиот диверзитет, потрошувачите, да гарантира безбедна храна и следење на квалитетот на храната.

Подзаконските акти ја даваат потполната законска рамка за органското земјоделско производство во Македонија.

Законот за животна средина има за цел да го зачува, заштити, обнови и унапреди квалитетот на животната средина; заштита на човековиот живот и здравје; заштита на биолошката разновидност; разумно и одржливо искористување на природните ресурси; спроведување и подобрување на мерките со кои се решаваат регионалните и глобалните еколошки проблеми. Законот го регулира искористувањето на природните ресурси од страна на правни и физички лица, и тоа: искористување на шумите со сеча, собирање и извоз на растенија и делови од растенија, и собирање и извоз на мекотели со или без школката.

Законот за заштита на природата ја регулира заштитата на природата по пат на заштита на биолошката разновидност и разновидноста на пејзажите, заштита на природното наследство, во заштитените зони и надвор од нив. Заштитата на природата опфаќа некои општи мерки како што се забрана за употреба на хемиски средства во заштитата на стаништата и на ретки, ендемични и реликтни видови, како и ограничување или забрана на употребата на природните ресурси кога одредени видови или станишта ќе станат загрозуени заради неразумното искористување на природните ресурси. Заштитата на дивите видови се регулира на начин што Министерството за животна средина и просторно планирање треба да издаде посебна дозвола за собирање на загрозуени, ретки, ендемични или реликтни видови растенија и габи, и нивни делови. Исто така овој закон ја регулира и трговијата со дивите видови растенија, габи и животни, кои се заштитени врз основа на меѓународни договори ратификувани од Република Македонија.

Со цел посебна заштита на дивите видови, Министерството за животна средина и просторно планирање има за обврска да изготви Црвени листи и Црвена книга на податоци

за дивите видови растенија, животни и габи. Заради заштитата на биолошката разновидност во нивните природни станишта, ќе биде воспоставен систем од 6 категории заштитени зони. Освен во првата категорија (строг природен резерват) којшто како главна цел има зачувување на биолошката разновидност, во другите 5 категории, во зоните на активно управување и одржливо искористување, ќе бидат дозволени одредени човечки активности, како што се еко-туризмот или пак традиционално екстензивно земјоделство.

5.4.2 Регулативите во ЕУ

Следниве регулативи во ЕУ го регулираат органското земјоделско производство:

Регулатива на Советот (ЕЕС) **№. 2092/91** од 24 јуни 1991 г. за органско производство на земјоделски производи и ознаките кои се однесуваат на земјоделски производи и храна, вклучувајќи ги и сите амандмани.

Регулатива на Комисијата (ЕС) **№. 94/92** од 14 јануари 1992 г. во детали го регулира увозот од трети земји пропишан со Регулативата на Советот **№. 2092/91**

Регулатива на Комисијата (ЕС) **№. 1788/2001** од 7 септември 2001 г. во детали ги регулира прописите за контрола и сертификација на увозот од трети земји, а во врска со Член 11 од Регулативата на Советот **№. 2092/91**.

Регулатива на Советот (ЕС) **№. 223/2003** од 5 февруари 2003 г. за етикетање на органски произведена сточна храна, сложена сточна храна, и хранливи состојки, како амандман на Регулативата на Советото (ЕЕС) **№. 2092/91**.

Регулатива на Комисијата (ЕС) **№. 1452/2003** од 14 август 2003 г. која го регулира исклучокот од важењето на Регулативата на Советот (ЕЕС) **№. 2092/91** како што е пропишано во Член 6(3)(а) од истата, а кој исклучок се однесува на некои видови семиња и посадочен материјал, и наведува процедурални постапки и критериуми за примена на тој исклучок.

5.5 Истражување

Финансиските средства наменети за конвенционални земјоделски истражувања го занемарија значењето на органското земјоделство, па затоа потребно е да се постават конкретни критериуми за финансирање на истражувачки програми од областа на органското земјоделство. Бидејќи постојат разлики во производствените методи во конвенционалното земјоделство и органското земјоделство, досегашните предлози за истражување во органското земјоделство не ги исполнуваат постојните условите за добивање на средства за спроведување на истражување. Затоа е потребна итна мерка да се вклучи органското земјоделство меѓу приоритетните секторски и национални истражувачки програми, како поле со посебен методолошки пристап.

5.6 Образование

Главната улога во образованието во органското земјоделство е кревање на нивото на јавната свест, на знаењето и информациите за органското производство меѓу стручните лица, фармерите, но и другите засегнати страни во синџирот на органското производство.

До сега, органското земјоделство речиси и да не беше застапено во редовните образовни системи, како резултат на што фармерите имаат низок степен на знаења и вештини од областа на органското земјоделство, а пак потрошувачите недоволно разбирање за предностите на органски произведената храна.

Но, во последно време дојде до одредени позитивни иницијативи во редовниот образовен систем. Па така, поимот за органско земјоделство се вовеле во средните земјоделски училишта во Македонија преку практична настава на училишните посеи. Се основа и Органски форум со по двајца наставници од секое средно земјоделско училиште – идејата е овие наставници да се обучат за органско земјоделство и да станат носители на активностите од органско производство во нивните училишта. Исто така, задача на Форумот е да се погрижи секое средно земјоделско училиште, во рамките на својата практична настава, да спроведува поинакви активности, така што сите 8 училишта заедно ќе покријат поширок обем на активности од органско производство (компостирање, сточарство, градинарство, лозарство, и сл.).

Конечно, после повеќе од една година самостојна работа на практични активности од областа на органско земјоделство, Бирото за развој на стручното образование при Министерството за образование и наука, одобри од септември 2007 година во средните земјоделски училишта да се вовеле и наставниот предмет „Органско земјоделство“ во четврта година на настава, како избран предмет.

На академско ниво, само Факултетот за земјоделски науки и храна, има Катедра по еколошко земјоделство, која нуди некои модули поврзани со органското производство.

Напоредно се правеа и напори да се институционализира неформалното образование во земјоделството, преку основање на ЦИПОЗ и ФАЦЕ. Целта на нивното основање е да се развие земјоделството, вклучувајќи го и органското земјоделство, преку јакнење на човечките капацитети.

Неформалното образование е многу корисна алатка за пренос на знаења од областа на органското земјоделство, органската преработувачка, и органските технологии на сите засегнати страни од органскиот сектор. На тој начин, основање на образовни центри и експертски групи во рамките на неформалното образование ќе биде надополнување на формалното образование.

5.7 Советодавна служба

Советодавните служби се клучниот елемент за органското земјоделство во Македонија, со оглед на фактот што овој потсектор е во својата почетна фаза и има извонредни можности допрва да се развива. Во моментот, обуките што тековните советници ја примаат во однос на органското земјоделско производство се многу скромни и ограничени, ако се земе дека и онака кратките обуки главно се одвиваат во странство со помош на меѓународни организации и донатори (GTZ, CIHEAM-IAMB, USAID, SLR и др.). Ваквите обуки им беа испорачани на претставниците на:

- Факултетот за земјоделски науки и храна;
- Државен земјоделски инспекторат;
- Земјоделскиот институт;
- Советници од Агенцијата за поттикнување на развојот на земјоделството;
- Независни советници;
- Претставници на здруженија; и
- Невладини организации.

МЗШВ има намера да вовеле систем на ваучери и дозволи. Дозволата ќе биде предуслов за еден советник да може да побарува средства од фондот за советодавна служба. Во тек е и пилот-проектот за воведување на ваучер-системот.

Постои и мрежа на советници развиена во рамките на македонско-швајцарскиот проект за органско земјоделство, кој делува исклучиво за потребите на проектот. Тим од шестмина т.н. мултипликатори географски се распределени низ целата држава, со основна задача да се во секојдневен контакт со органските фармери, а со цел:

- Да ги обучуваат фармерите за техниките од органско земјоделско производство;
- Да ги подготват фармерите за стручна контрола и сертификација;
- Да ги советуваат фармерите за тековната пазарна побарувачка од органска храна;
- Да препознаат нови фармери кои може да се приклучат кон органското движење; и
- Да разработат и постават опити чиешто резултати ќе се искористат за развој на одредени органски земјоделски техники прилагодени кон специфичните македонски климатски и слични услови.

За да може да ја исполнат својата улога на советници, во рамките на македонско-швајцарскиот проект за органско земјоделство овие шестмина мултипликатори (и други поканети заинтересирани лица покрај нив) добија обука за органско овоштарство, лозарство, пчеларство, сточарство, органско справување со болести и штетници, како и обука за општите начела на органското земјоделство и неговиот историски развој, за постоечките национални регулативи и приватни (комерцијални) стандарди за органско производство.

Советодавните служби сè уште не се развиени во доволна мера за да може да одговорат на потребите на производителите, а особено на потребите на преработувачите и трговците (извозниците). За примарните производители Агенцијата за поттикнување на развојот на земјоделството нуди еден мал советодавен пакет, во рамки на кој се нудат и некои општи информации за органското производство (книговодство, планови за производство и плодород, плодност на почвата, употреба на семенскиот материјал, справување со болести и штетници, и сл.).

5.8 Преработувачка и трговија

Во Македонија постојат неколку компании кои се занимаваат со органска преработувачка. Две компании преработуваат и тргуваат со собрани диворастечки култури. Тие главно произведуваат сушени зачини, чаеви, печурки, како и овошни компоти, слатка, сокови, сирупи, и џемови (главно од шумски плодови). Поради ограничениот домашен пазар за органски производи, најголемиот дел од нивното производство е наменет за извоз. Згора на нив, постојат и неколку преработувачки работилници на самите фарми, каде што самите фармери своето примарно производство го преработуваат во мед, сок, леб, есенцијални масла, и сл.

5.9 Развој на пазарите

Органското производство во Македонија сè уште не е развиено во доволна мерка (во поглед на количеството и асортиманот) за да може да се преземат вистински маркетиншки активности. Повеќето такви активности до сега главно вршеа национална промоција на органската храна за домашниот пазар. Пред неколку години во Прилеп, Битола, и Росоман, а после и во Скопје, на зелените пазари се отворија „органски тезги“ кои продаваа органска храна под слоганот „Вкусна органска храна“. Поради недоволна снабденост на тезгите со доволни количества на поширок асортиман органски производи, истите не можеа да одговорат на побарувачката од купувачите, и престанаа со работа. Тезгите исто така не успеаја да постигнат значително повисока цена на органските производи во однос на конвенционалните. Органската храна беше промовирана и на неколку домашни саеми за

храна и земјоделски производи, а се организираа и наменски настани, како на пример Органски ден во Струмица, и сл. Македонското органско производство беше промовирано и на меѓународни саеми, како што е Биофах во Нирнберг, Германија.

Бидејќи нема континуирана понуда на доволни количини домашни органски производи, тешко може да се оствари соработка со атрактивни продажни места. Исто така, повеќето преработувачки компании не сакаат да ги ангажираат своите погони за да преработат мали количества на свежи органски производи. Свежото овошје и зеленчук често се продаваат по цената на конвенционалните.

Еден позитивен пример за здружен настап на извозниот пазар е продажбата на јапонското јаболко од регионот на Валандово. Производителите на органско јапонско јаболко, преку своето здружение, ја обединија севкупната понуда на јапонските јаболка, со што постигнаа задоволителна количина за продажба на пазарите во Швајцарија и ЕУ. Тоа само покажува дека и другите органски фармери иднината на својата конкурентност треба да ја бараат во здружен и организиран настап на извозните пазари.

5.10 Здруженија на органски фармери

Уште во 2001 година органските фармери почнаа да се организираат на локално ниво во граѓански здруженија.

Во 2003 година дојде и до првото обединување на овие локални органски здруженија во национален органски сојуз, наречен Биомак, со седиште во Кавадарци. Набргу во сојузот се зачленија и трговски друштва и преработувачки фирми, кои беа заинтересирани за преработка и трговија со органска храна, но и здруженија кои се изјаснија дека имаат намера да се занимаваат со органско производство, но таквата намера ја немаа правно регулирано (со Статут и сл.).

Ваквиот чекор не наиде на општо одобрување меѓу самите фармери, т.е. меѓу производителите на примарно земјоделско производство. Затоа, во јули 2006 година се регистрира нов – чисто фармерски и чисто органски – национален Сојуз на здруженија на производители на органски производи „Биосан“, со седиште во Скопје.

Во моментот во Биосан членуваат 8 локални органски здруженија, од Валандово, Гевгелија, Струмица, Пехчево, Свети Николе, Куманово, Скопје и Гостивар. Биосан делува на територијата на цела Македонија. Биосан е отворен да прими и нови организации членки, сè дури се исполнети минимум две барања: организацијата која бара членство во Биосан мора да биде судски регистрирана како органско здружение (*de jure*), и мора меѓу своите членови да има најмалку еден фармер којшто веќе се стекнал со сертификат за своето органско производство (*de facto*).

Основната улога на Биосан е да ги насочува и координира активностите на локалните органски фармерски здруженија, што е во согласност со Развојната стратегија на самиот сојуз.

Активностите на Биосан главно се сосредоточени врз:

- Создавање на општа, заедничка и унифицирана база на податоци на органски производители и органско производство во Македонија;
- Образование и обука на сопствени советници;
- Советодавни услуги во органското земјоделство;
- Советодавни услуги за искористување на земјоделските површини и другите природни ресурси на еколошки, социјално, и економски одржлив начин;

- Маркетинг на органските производи на домашните и странските пазари;
- Воспоставување на дистрибутерска мрежа и заедничка набавка на дозволени инпути;
- Меѓународна соработка со слични организации; и
- Образование и обука на други клиенти.

Во моментот Биосан е основниот, најголемиот и водечкиот двигател на органското движење во Македонија. Како таков, Биосан остварува тесна соработка со Министерството за земјоделство, шумарство и водостопанство, со Министерството за животна средина и просторно планирање, со истражувачките и образовните институции во земјата, и со други меродавни актери во секторот. Исто така, Биосан има плодна соработка и со меѓународните донаторски проекти во Македонија кои се занимаваат со развој на органското земјоделство.

5.11 Контрола и сертификација

Македонскиот Закон за органско земјоделско производство налага редовна контрола и сертификација на македонското органско примарно производство, преработувачка, и трговија. Оваа функција може да ја вршат само приватни стручни тела регистрирани и акредитирани во Македонија (а за да бидат акредитирани, меѓу другото, мора да имаат отворено свое седиште/претставништво во Македонија каде што ќе делува персонал од најмалку тројца редовно вработени). До јуни 2007 година две тела во Македонија можеа да понудат услуги од областа на органска контрола и сертификација: Балкан Биосерт, кој се стекна со потполна акредитација уште во 2006 година, и INCEBO, чијашто акредитација е во тек.

6 SWOT АНАЛИЗА НА МАКЕДОНСКИОТ ОРГАНСКИ ЗЕМЈОДЕЛСКИ СЕКТОР

Работната група за НАП-от ја разработи SWOT анализата врз основа на резултатите од почетната работилница со засегнатите страни¹³, а беа земени предвид и резултатите од SWOT анализата изготвена од Gjongji Kurti, експерт од SLR проектот (Студија за конкурентност на органското производство, јуни—октомври 2006 г.).

Табела 2. SWOT анализа

Сили	Слабости
<ul style="list-style-type: none"> • Поволни еколошки предуслови, чиста животна средина • Традиционално земјоделско производство за дел од земјоделските производи • Фармери со долгогодишно искуство • Воспоставен основниот институционален систем • Усвоен Законот за ОЗ, усогласен со регулативата на ЕУ • Активна меѓународна соработка • Почетни државни субвенции за ОЗ • Во рамките на МЗШВ е основана Советодавната координативна комисија • Постојат акредитирани тела за органска контрола и сертификација на примарно производство, преработки, и трговија • Евтина работна рака • Активни органски земјоделски здруженија • Преработувачите и трговците ги посетуваат меѓународните саеми и манифестации • Институционална поддршка за организирани – здружени фармери • Изработена Студија за конкурентноста на ОЗ на Македонија 	<ul style="list-style-type: none"> • Недоволно информации за ОЗ на сите нивоа • Фармерите имаат потешкотии со водење писмена евиденција за производството • Ограничена достапност до дозволен инпут • Недоволни инвестиции и финансиска поддршка во ОЗ • Мали фарми и преработувачки компании, расфрлано производство • Недостиг од обучени советници ориентирани кон клиентот • Недостиг од обуени и сертифицирани собирачи на диворастечки култури • Недостиг на договорно земјоделско производство • Неразвиен домашен пазар за органските производи • Недоволна и неорганизирана понуда како на домашни така и на увезени органски производи • Недоволна инфраструктура (на пр. складишта) • Недоследна државна политика и поддршка • Не постојат тековно следење на еколошката состојба и недостиг на податоци за агро-еколошки прашања (почва, вода, биодиверзитет, пејзажи) • Нема поврзаност со туристичките понуди • Недостиг на меѓународно акредитирани лаборатории

¹³ Види го извештајот од Почетната работилница за НАП за ОЗ во Македонија што се одржа на 13. и 14. декември 2006 година во Охрид.

Можности

- Поволни климатски и почвени услови
- Конвенционално производство со минимална употреба на заштитни средства и вештачки ѓубрива
- Зголемен интерес за органското производство во Македонија
- Висока побарувачка за органски производи во Западна Европа и САД
- Повисока цена на органските производи, споредено со конвенционалните
- Поддршка на ОЗ во Македонија од странските донатори
- Институционална рамка за ОЗ
- Ревитализација на напуштени области со потенцијали за развој на ОЗ
- Стратегијата за рурален развој оди во полза на развојот на ОЗ
- Природни ресурси и традиционални методи за сточарство
- Поволни услови за развој на еко-туризам

Закани

- Мала побарувачка за органските производи на домашниот пазар
- Бавен развој на ОЗ и можности за пристап на меѓународни пазари
- Поголема конкурентност на странските органски производи
- Ограничени буџетски средства за поддршка на ОЗ
- Зголемени административни обврски, а без соодветна советодавна поддршка
- Зголемени трошоци за инпутите и услугите, трошоци за контрола и сертификација, репро материјалите
- Слаба финансиска моќ и капацитети на преработувачката индустрија за производство на финален органски производ
- Целосна ориентираност кон извозните пазари
- Намалување на субвенциите за ОЗ споредено со субвенциите за конвенционално производство

7 СТРАТЕШКИ ЦЕЛИ НА ОРГАНСКОТО ЗЕМЈОДЕЛСТВО ВО МАКЕДОНИЈА

7.1 Стратегија

Органското земјоделство во Македонија е сè уште во својот зародиш: пред пет години беа сертифицирани првите фарми, и во меѓувреме бројот на органските фарми постојано растеше со помош на јавните и приватни програми за поддршка, но сепак вкупните приноси по органска култура и понатаму остануваат ниски. После прекинот на државните субвенции за органско производство во 2006 година, новите фармери во 2007 година беа неодлучни дали да започнат со конверзијата кон органско производство. Главниот поттик за фармерите во конверзија би биле подобрите пазарни можности, и ценовни премии за производите. Но и пазарот на органските производи, како домашниот така и извозниот, е исто така во почетна фаза од својот развој. Недоволните количества од органските производи, непостојаниот квалитет, и недостигот од соодветна инфраструктура го ограничуваат па дури и подриваат развојот на органскиот пазар во Македонија. Постојат поодделни иницијативи за продажба на органските производи локално, но меѓу домашните потрошувачи има недостиг од информации за предностите на органската храна, а со тоа и недоволна побарувачка. Станува збор за маѓепсан круг: од една страна органскиот пазар не е доволно развиен за да се привлечат фармерите помасовно да конвертираат кон органското производство, а од друга страна тековната понуда на органските производи е со недоволен квантитет и непостојан квалитет за органскиот пазар значително да се развие. Оттука, неопходно е развојот на пазарот и да се влече и да се турка, т.е. истовремено да се поддржува и зголемува органското производство (да се зголеми понудата), но и да се работи на кревање на свеста кај потрошувачите (да се зголеми побарувачката).

Мерките за поддршка главно ќе се фокусираат врз стимулирање на производството, зашто пазарниот развој сепак бара понуда на минимум количества, квалитет, и асортиман. Вториот приоритет ќе бидат алатките за стимулирање на развојот на пазарот. Ова пред сè подразбира создавање и кревање на свеста на национално ниво, и професионализација на извозните активности. Извозните активности ќе бидат поддржани преку мерки за стручно усовршување на засегнатите кадри, но и со мерки за развивање на соработка и вмрежување, во целиот органски сектор, и помеѓу приватниот и јавниот сектор, како и усогласување на законските прописи. За развој на поединечни активности, предност ќе им се даде на одбрани култури типични за Македонија, со потенцијал да ги исполнат барањата на потрошувачите и да конкурираат на меѓународните пазари.

Предуслов за одржлив развој на органското земјоделство е неговата континуирана и доследна поддршка, како и долгорочен одржлив развој на пазарот. Усвојувањето на НАП-от е првиот чекор кон среднорочната политика на поддршка на органското земјоделство. Програмите на поддршка од меѓународните донатори значително придонесуваат за плодно развивање на ОЗ, но НАП-от е тој којшто треба да го координира јавниот и приватниот сектор. Државниот буџет наменет за развој на органското земјоделство ќе се сосредоточи на клучните мерки и на оние мерки кои не се поддржани од донаторските организации.

Табела 3. Подредување на мерките во НАП-от според нивниот приоритет – проценка од страна на Работната група за НАП и одбрани засегнати страни

	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	Просек
Примарно производство (земјоделство, собирање диворастечки култури)	35	30	30	20	40	40	40	50	20	50	20	34
Преработување и трговија	10	25	15	10	15	15	15	10	20	25	20	16
Развој на пазарот (домашен и извозен)	25	30	30	30	25	25	25	20	20	10	40	25
Истражување и образование	20	10	15	20	10	15	12	10	20	10	10	14
Политика, законодавство, контрола	10	10	10	20	10	5	8	10	20	5	10	9
Вкупно	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100

7.2 Стратешки цели

Следејќи ги погоре споменатите документи и состојби во македонското земјоделство, а особено во органскиот сектор, се дефинираат следниве стратешките цели за развој на органското земјоделство во Македонија:

1. Владата и Собранието на Република Македонија во текот на 2007 година да го усвојат НАП-от;
2. Да се развијат целно-ориентирани шеми за државна субвенција за органското земјоделство;
3. До 2011 година органското обработливо земјиште да има удел од 2% во вкупното обработливо земјоделско земјиште во Македонија, а пак површините за органско собирање на диворастечки култури да имаат удел од 5% во вкупните земјоделски површини во Македонија;
4. До 2011 година мнозинството потрошувачи во Македонија да знаат што претставува органско земјоделство, и да се создаде домашна побарувачка од органски производи;
5. До 2011 година да се воспостават стабилни извозни врски;
6. Органските производи и еколошките региони да се вградат во IPARD програмата за периодот 2007—2010 година како основа за развој на еко-туризмот;
7. Да се зголеми ефикасноста на советодавните служби (партнерство меѓу јавениот и приватниот сектор);
8. Да се осигура ефективна вертикална и хоризонтална координација и соработка меѓу институциите и невладините организации;
9. Да се развиваат контактите со земјите-членки на ЕУ и да се разменуваат искуства, знаења и вештини;
10. Да се соработува со светските организации и IFOAM; и
11. Да се обезбеди годишно поднесување на извештаи, следење и оценка на програмите и мерките.

Горенаведените стратешки цели ќе се постигнат преку остварување на конкретни цели и мерки од областа на примарното производство, преработувачка и трговија, развој на пазарот, образование, истражување, и политика, законодавство и контрола и сертификација

7.3 Конкретни цели

7.3.1 Земјоделско производство

1. Да се зголемат површините земја и бројот на животните во органско земјоделство;
2. Да се зголемат областите за органско диворастечко собирање;
3. Да се произведат доволни количества и доволен асортиман на различни органски производи;
4. Да се подобри достапноста на инпутите дозволени во органското земјоделство; и
5. Да се зајакнат органските фармерски здруженија, и да се поддржи нивното вмрежување и соработка со задругите.

7.3.2 Преработувачка и трговија

1. Да се зголеми понудата и асортиманот на органските преработки;
2. Да се зголеми бројот на преработувачки компании; и
3. Да се зголемат знаењата и вештините на компаниите за технологијата на органско преработување.

7.3.3 Развој на пазарот

Домашен пазар

1. Да се зголеми транспарентноста на пазарот;
2. Да се зголеми јавната свест за органска храна, и да се зголеми прифатеноста и видливоста на македонските органски производи;
3. Да се зголеми продажбата на органските производи; и
4. Да се стимулира развојот на еко-туризмот со органски производи.

Извозен пазар

5. Да се зголеми продажбата на македонските органски производи на извозните пазари; и
6. Да се зголеми познавањето на извозните пазари, и да се зголеми конкурентноста на македонските органски производи.

7.3.4 Образование

1. Органското земјоделство да стане дела од редовното образование (во средни земјоделски училишта и на факултетите);
2. Да се зголеми знаењето за органското земјоделство меѓу засегнатите страни; и
3. Да се воспостави континуирана соработка во образованието за ОЗ на меѓународно ниво.

7.3.5 Истражување

1. Да се започнат истражувања за органски земјоделски техники во Македонија;
2. Да се започнат истражувања за потенцијалот на природните ресурси во Македонија;
3. Да се започне истражување на пазарот; и
4. Да се координира работата меѓу научните институции и проектите на национално и меѓународно ниво.

7.3.6 Политика, законодавство и контрола

1. Сите законски прописи за ОЗ да се усогласат со меѓународните, особено со оние на ЕУ;
2. Да се обезбеди доследна политика на поддршка за ОЗ;
3. Да се изврши стручно оспособување на институциите вклучени во органскиот систем (знаење, човечки ресурси, инфраструктура);
4. Системот за органска контрола да се спроведува ефективно;

5. Да се зголеми соработката и комуникацијата меѓу сите вклучени и засегнати страни;
6. Природните ресурси од областа на диворастечко собирање да се искористуваат одржливо; и
7. НАП-от да се спроведе ефективно.

8 ПРИЛОЗИ

Прилог 1: Попис на мерки

	Цел	Мерка	Објаснување / Опис	Оправдување	Вре- менска рамка	Извор на буџет	Спроведува	Показател
	1. Цел – Земјоделско производство <ol style="list-style-type: none"> 1. Да се зголемат површините земја и бројот на животните во органско земјоделство; 2. Да се зголемат областите за органско диворастечко собирање; 3. Да се произведат доволни количества и доволен асортиман на различни органски производи; 4. Да се подобри достапноста на инпутите дозволени во органското земјоделство; и 5. Да се зајакнат органските фармерски здруженија, и да се поддржи нивното вмрежување и соработка со задругите. 							
1.1	1, 2, 3	Финансиска поддршка за површините под органско производство.	Среднорочна програма со дефинирани мерки создавајќи програма за поддршка заснована врз вредноста на органското во споредба со конвенционалното земјоделство Опфатени активности растително производство по хектар, диво собирање по откупен центар, животни по број на глави, пчели по број на пчелни семејства. Треба да постои разлика помеѓу фармите во фаза на конверзија и целосно органските фарми. Квалификуваност: дефинирање на минималната површина по фарма освен за фармите што се потполно пренаменети, дефинирање на максималната поддржаната површина.	Пазарите не се доволно развиени и потребен е мотив за фармерите за конверзија во ОП. Од друга страна производството е прениско за развој на пазарот. Пониските приноси, особено во текот на конверзијата мора да се компензираат.	2008-2011	Државен буџет за ОЗ	МЗШВ и локалните и подрачните единици на владините институции	Вкупен дел од површините под органско земјоделство е 2 %.
1.2	1, 2, 3	Надомест на трошоците за контрола и сертификација.	Максимум 50 % од вкупните трошоците за контрола и сертификација им се рефундираат на производителите.	Фармерите сè уште не добиваат премиум цени за органските производи. Оттаму, екстра трошоците за инспекција се пречка за фармерите да се конвертираат кон органско производство.	2008-2011	Државен буџет за ОЗ	МЗШВ и локалните и подрачните единици на владините институции	Вкупен дел од површините под органско земјоделство е 2 %.
1.3	1, 2, 3	Финансиска поддршка за површините под органско производство во заштитените подрачја.	Согласно Програмата за инвестирање во животната средина, проектите за заштита и биодиверзитет вклучувајќи и органско производство се квалификуваат и се предмет на одобрување согласно оправдувањето на проектот (субвенциите според точката на собирање и органската површина).	Националните паркови се најпогодни за ОЗ и за диво собирање. Законот за заштита на природата од 2004 дозволува традиционално земјоделство и еко-туризам во заштитени подрачја. Недостатокот на активности	2008-2011	Програмата за поддршка на инвестициите во заштитените подрачја	МЗШВ и МЖСПП	20 % од површините погодни за диво собирање и производство на во заштитени подрачја е сертифицирано.

	Цел	Мерка	Објаснување / Опис	Оправдување	Вре- менска рамка	Извор на буџет	Спроведува	Показател
				во заштитените подрачја во однос на одржливата употреба на природните ресурси. Потреба од поддршка на инвестициите во заштитените подрачја.				
1.4	1, 2, 3, 5	Основање на мрежа на пилот фарми/фарми за демонстрирање.	Основање на систем на водечки фарми во регионот за потреби на едуцирање и обука (приватни фарми се одбираат, регистрираат и се поддржуваат). Федерацијата на фармери се вклучува во критериумите за избор за дефинирање на водечките култури и процеси.	Техничкото знаење за органското производство треба да се зголеми. Фармерите повеќе сакаат да учат од други фармери. Тие сакаат да ја видат практичноста на системот за органско земјоделство и да размената искуства.	2008-2011	Донатори и државен буџет за ОЗ	МЗШВ во соработка со Биосан	Формирање е одржлива мрежа на пилот фарми за избрани култури согласно дефинираните критериуми.
1.5	1, 2	Ваучер систем за советодавни услуги за совети од областа на органска технологија за земјоделците.	Дел од општиот ваучер систем планиран од страна на МЗШВ и SIDA што исто така го покрива органското производство.	Органското производство бара конкретно техничко знаење. Со формирање на ваучер системот, земјоделците ќе може да изберат консултант по свој избор. Таквиот систем го поддржува развојот на ефикасна локална служба за поддршка и развој на земјоделството.	2008-2011	МЗШВ и SIDA	МЗШВ, MAASP	Земјоделците од органското производство побарале одреден број на советодавни услуги.
1.6	4	Формирање на база на податоци за достапноста на органско семе, посадочен материјал и садници.	Формирање на база на податоци за којашто ја наведува достапноста на органско семе и материјал за вегетативно размножување (сорти, детали за компаниите, временскиот период на достапност). Оваа алатка може понатаму да се доработи за издавање на одобрувања за употреба на конвенционални семиња согласно барањето од Регулативата на ЕК бр. 1452/2003.	Согласно Регулативата на ЕУ треба да се користи органско семе. Барањето за органско семе се зголемува со зголемување на транспарентноста на пазарот. Оваа мерка се бара согласно Регулативата на ЕК бр. 1452/2003.	2008-2009	Државен буџет и донатори	МЗШВ	Материјалот за вегетативно размножување на каки, киви, мандарини е доминантно од органски извори. Достапно е и се употребува органско семе за главните култури произведени во Македонија.
1.7	4	Финансиска поддршка за органски земјоделци за производство на одобрен органски	Екстра трошоците за земјоделците за декларирање на семе и материјал за вегетативно размножување се компензираат.	Неопходно е да употребува органско семе и материјал за вегетативно размножување за да се исполнат барањата на ЕУ. Сè уште има малку производство во Македонија	2008-2011	Државен буџет, донатори	МЗШВ, Управа за семе и саден материјал Сектор за органско земјоделско	Материјалот за вегетативно размножување на каки, киви, мандарини е доминантно од органски извори.

	Цел	Мерка	Објаснување / Опис	Оправдување	Вре- менска рамка	Извор на буџет	Спроведува	Показател
		семенски материјал.		и увезениот материјал е скап. Правните постапки за сертифицирано семе се скапи.			производство	Се употребува органско семе за главните култури произведени во Македонија.
1.8	4	Олеснување на увозните постапки за суровините потребни за органско производство.	Олеснувањето на увозните постапки за органски суровини, пр. со прифаќање на постапките за одобрување на избрани европски земји и со намалување на трошоците за регистрација.	Постапките за увоз на суровини (систем на дозволи) се сложени и скапи. Поради тоа постои недостиг на соодветни суровини за органско производство.	2008-2011	МЗШВ, донатори	МЗШВ, поддршка од надворешна експертиза	За најважните култури достапни се соодветни заштитни средства, семе и расаден материјал.
1.9	4	Анализирање на неопходните земјоделски суровини и утврдување на список со одобрени инпути (трговски марки).	Анализата на достапноста на земјоделски суровини во Македонија (материјал за заштита на растенија, ѓубрива, ветеринарни лекови, сточна храна, средства за чистење...) и стратегиите за да се понудат овие производи се елаборираат во соработка со МЗШВ. Се објавува и постојано се ажурира список со достапни одобрени суровини.	Недостиг на земјоделски суровини за органско производство. Законодавството ги наведува само одобрените супстанции, не етикетирани производи.	2008-2011	SDC (2008 год.), државен буџет за ОЗ	Биосан	Достапни се суровини за најрелевантните суровини.
1.10	5	Финансиска и техничка поддршка за Националниот сојуз на органски производители.	Градењето на капацитет и придонесот на тековните трошоци да се формира професионална земјоделска организација. Обезбедени услуги: поддршка во маркетинг, консултантски услуги за земјоделци, обука.	Федерација на фармери е неопходна за да ги застапува интересите на земјоделците, за заеднички маркетинг активности како што е утврдување на услуги за развој и поддршка и обука на советници специјализирани за органско земјоделство.	2007-2008	SDC	Биосан	Формирана е стабилна федерација на фармери. Услугите на федерацијата се барани.
1.11	1, 2	Генерирање на специфично знаење за соодветни послежетвени постапки.	Анализирање на недостатоците во пост-жетвените постапки за органското земјоделство и градење на капацитети за прилагоден македонски пристап преку студиски посети, експертска поддршка и работилници.	Постои недостиг на информации за пост-жетвените третмани во органското производство, пр. зреење на каки.	2008-2011	Донатори	Биосан, проекти	Избрани* органски производи ги исполнуваат пазарните барања за квалитет.
1.12	4	Кофинансирање на материјали за пакување.	Финансирање на екстра трошоците што потекнуваат од специфичните барања на стандардите за органско производство и на купувачите.	Соодветен материјал за пакување е тешко достапен во Македонија и е мошне скап (проблем на екстра трошоци поради малите	2008-2011	Донатори и сржавен буџет за ОЗ и/или IPARD	Проекти, МЗШВ	За избрани* производи се користи соодветен материјал за пакување.

* Водечките култури се дефинираат од страна на Советодавниот координативен комитет за НАП имајќи го предвид производниот и пазарниот потенцијал во Македонија и странство.

	Цел	Мерка	Објаснување / Опис	Оправдување	Вре- менска рамка	Извор на буџет	Спроведува	Показател
				количини, специфични барања за материјалите да ги исполнат органските стандарди и очекувањата на извозните пазари).				
1.13	5	Објавување на весник за органско земјоделство.	Редовно објавувано списание за информирање во врска со развојот во ОЗ во Македонија и странство (пр. производни техники, резултати од истражувања, маркетинг активности, организациски развој). Во печатена верзија додека поголемиот дел од земјоделците не добијат пристап на интернет.	Земјоделски весник е важна алатка за да се зголеми транспарентноста и знаењето на секторот за органско земјоделство.	2009-2011	Донатори и државен буџет за ОЗ	Биосан	Весникот се објавува најмалку четири пати годишно.

	Цел	Мерка	Објаснување / Опис	Оправдување	Вре- менска рамка	Извор на буџет	Спроведува	Показател
	2. Цел – Преработувачка и трговија							
	1. Да се зголеми понудата и асортиманот на органските преработки; 2. Да се зголеми бројот на преработувачки компании; и 3. Да се зголемат знаењата и вештините на компаниите за технологијата на органско преработување.							
2.1	1, 2	Кофинансирање на трошоците за сертификација (складирање и преработка).	Трошоците за сертификација делумно се рефундираат (врз основа на процентот на трошоците со дефиниран максимален износ).	Неопходно е да се зголемат капацитетите за преработка и складирање. Трошоците за сертификација се пречка за новите компании.	2007-2011	Државен буџет за ОЗ	МЗШВ	15 сертифицирани компании - преработувачи.
2.2	1, 3	Ваучер систем за советодавни услуги за органска технологија на преработки за МСП.	Утврдување на концепт за ваучер систем, пилот проект и советодавен пакет за МСП за совети во областа на органската технологија, ова може исто така да вклучи и странски експерти.	Преработените органски производи бараат воведување на соодветна нова технологија. Спроведување на ваучер системот исто така овозможува развивање на локални советодавни услуги.	2008-2011	МЕ, SIDA	МЕ, МЗШВ	15 сертифицирани компании - преработувачи.
2.3	1	Годишна награда за најдобра нова органска преработка.	Комисија од експерти го избира најиновативниот органски производ за годината. Избраната компанија добива награда и се промовира на медиумите, пр. организирано со Стопанската комора/Здружение на потрошувачи.	Финансиски стимуланс за преработувачката индустрија да воведат нови производи со добар пазарен потенцијал.	2009-2011	Државен буџет за ОЗ или донатори	МЗШВ, донатори	3 нови иновативни производи на годишно ниво.

	Цел	Мерка	Објаснување / Опис	Оправдување	Вре-менска рамка	Извор на буџет	Спроведува	Показател
3. Цел – Развој на пазарот <u>Домашен пазар</u> 1. Да се зголеми транспарентноста на пазарот; 2. Да се зголеми јавната свест за органска храна, и да се зголеми прифатеноста и видливоста на македонските органски производи; 3. Да се зголеми продажбата на органските производи; и 4. Да се стимулира развојот на еко-туризмот со органски производи. <u>Извозен пазар</u> 5. Да се зголеми продажбата на македонските органски производи на извозните пазари; и 6. Да се зголеми познавањето на извозните пазари, и да се зголеми конкурентноста на македонските органски производи.								
3.1	1	Централен интернет портал за органски земјоделски производи на пазарот.	Креирање на веб-сајт со информации за ОЗ (органско земјоделство). Ширење на информации меѓу засегнатите страни и потрошувачите. Зголемена транспарентност на пазарот.	Мора да се олесни пристапот до релевантни пазарни информации. Ова е предуслов за успешно работење на пазарот.	2007-2011	SDC, други донатори	Биосан	Веб-сајтот е креиран со најмалку 50 посетители неделно, од 2008 год. натаму.
3.2	2	Развој и спроведување на Национална кампања за подигање на свеста на јавноста за органското производство.	Воведување на концептот органско земјоделство кај сите засегнати страни. Најрелевантните целни групи и мерки погодни за достапниот буџет се елаборираат во концептот.	Постои слабо познавање за органското земјоделство и неговите предности кај потрошувачите и производителите.	2008-2011	Државен буџет за ОЗ и донатори	МЗШВ, проекти	20% од потрошувачите ги познаваат органските производи.
3.3	2	Ревидирање на органското лого.	Националното лого ќе се ревидира со цел јасно да се разликува од останатите лога. Процесот на избор на ново лого го вклучува секторот за органско производство.	Засегнатите страни го одбиваат органското поради ризикот од забуна со слични лога на конкурентни производи (пр. ознака за потекло). ЕУ исто така одлучи да го ревидира логото на ЕУ поради слични проблеми.	2008	Државен буџет, донатори	МЗШВ	Државното лого е ревидирано во договор со секторот за органско производство.
3.4	2	Организирање на „денови на органска храна“.	Настани во регионите со учество на органските сектори наменети за воведување на органско земјоделство во локалните заедници.	Слабо познавање на органското земјоделство на ниво на заедницата.	2008-2011	SDC, други донатори	Биосан, проекти	Во 2008 година, 20 земјоделци ги продаваат своите производи, со 50% раст на годишно ниво.
3.5	2, 3	Кофинансирање на учеството на органските оператори на	Кофинансирање на давачки, промотивен материјал, изградба на штандови.	Недостиг на промоција на органски производи на националниот пазар.	2007-2011	Државен буџет за ОЗ и донатори	МЗШВ, проекти	Постојано присуство на добавувачи на органски производи на релевантни

	Цел	Мерка	Објаснување / Опис	Оправдување	Вре- менска рамка	Извор на буџет	Спроведува	Показател
		национални настани, изложби и саеми.						национални саеми и изложби.
3.6	1, 2, 4	Објавување на водичи и именици (туристички водичи, водичи за купување, и сл.) на органски фарми и нивните производи.	Брошури, карти и веб-сајтови коишто ја наведуваат понудата на органски производи за да се зголеми интересот на потрошувачите за посета на земјоделските фарми и исто така објавување на именик со органски производители.	Сè уште е тешко за локалните потрошувачи и туристите да најдат органски производи. Неопходно е да се групираат информациите за да бидат поинтересни за потрошувачите.	2008-2011	Донатори и државен буџет за ОЗ	Проекти, МЗШВ	Продажните точки за органски производи во Македонија се наведени во соодветни и водичи или именици. Соодветен обрт во поглед на продажбата на самите фарми.
3.7	5	Финансиска поддршка за органски производители и преработувачи за извозна промоција на македонски производи.	Кофинансирање на трошоците за посета на меѓународни саеми, настани, итн. (пр. подготовка на презентација, трошоци за промотивен материјал, давачки, превоз, конструкција на штандови). Реклами во меѓународни списанија. Заедничките активности се главно насочени на поддршка.	Активностите за промоција за извоз се сè уште слаби и македонските органски производи не се познати на целните пазари.	2007-2011	SIPPO, други донатори и државен буџет за ОЗ	Проекти, МЗШВ	Најмалку 5 нови договори за извоз на годишно ниво. Избрани производи се понудени на BioFach и SANA од страна на македонските добавувачи.
3.8	6	Обезбедување на информации за извозните постапки и пазари во избрани земји.	Компилација на информации и објавување на веб-сајт или упатства.	Особено за МСП (малите и средни претпријатија) е тешко да ги соберат информациите за извозните пазари за бидејќи информациите се вообичаено на странки јазици и собирањето на информации одзема многу време.	2008-2011	Донатори	МЗШВ, МЕ, донаторски проекти	Информациите се достапни и ажурирани за следниве пазари: Воопшто за ЕУ и конкретно за Данска, ОК, Холандија, Словенија, Шведска, Италија и Швајцарија, САД, Русија.
3.9	1, 3, 6	Истражување на домашните пазари, како и истражување за избрани производи на извозните пазари.	Пазарна студија за избрани производи соодветни за извоз на целните пазари. Подготовка на студија за идентификација на профилот на потрошувачите на органски производи од целната група во Македонија; идентификација на адекватни производи и мерки за ефикасно и делотворно информирање на целната група; оптимални канали за дистрибуција.	Познавањето на пазарот е предуслов за успешен развој на пазарот. Природата и новината кај органските производи во Македонија (интересни за одредена група на потрошувачи) бара специфични студии. Сите пазарни мерки, особено кампањата за јавната свест треба да се базирани на такви резултати.	2008-2011	Донатори и државен буџет за ОЗ	Проекти, МЗШВ, МЕ	Јасен профил и идентификација на производи со најдобар потенцијал за националните и извозните пазари.

Цел	Мерка	Објаснување / Опис	Оправдување	Вре-менска рамка	Извор на буџет	Спроведува	Показател	
4. Цел – Образование								
1. Органското земјоделство да стане дела од редовното образование (во средни земјоделски училишта и на факултетите); 2. Да се зголеми знаењето за органското земјоделство меѓу засегнатите страни; и 3. Да се воспостави континуирана соработка во образованието за ОЗ на меѓународно ниво.								
4.1	1	Подготовка на наставни програми за ОЗ за земјоделските факултети и средни земјоделски училишта. Обука на наставници, обезбедување на соодветна литература.	Понудено како избран, задолжителен или факултативен предмет и студии во соодветни полиња за оние студенти кои сакаат интензивно образование за органско земјоделство.	Градењето на капацитети е потребно на сите нивоа.	2007-2009	SDC, други донатори	Центар за професионално образование и проекти	Подготвени се наставни програми и материјали за обука.
4.2	1, 2, 3	Практично образование со студиски посети на институции во странство.	Финансирање и координирање на студиски посети за македонските експерти за приватните и јавните сектори.	Експертите и мултипликаторите ги ажурираат последните информации од развојот и учат од практичното искуство во странство.	2008-2011	Донатори	Федерација на фармери, проекти	50 експерти и мултипликатори имаат спроведено студиски посети во различни земји.
4.3	2, 3	Размена на студенти во полето на ОЗ.	Обезбедување на обука за студентите на фарми во водечките институти и фарми во странство.	Креирање на нуклеус на млади професионалци запознаени со секојдневните практики за ОЗ.	2008-2011	Донатори, IAMB	IAMB, Универзитети, средни училишта, проекти	10 студенти се дел од годишната програма за размена на студенти.
4.4	2	Финансиски придонес за неформално образование.	Семинари и курсеви за практикување и потенцијални органски земјоделци и собирачи како додаток на нивната редовна професионална обука. Техничка обука за производители во избрани области на органско производство. Конкретно наменети за младите земјоделци.	Неформалното образование е во почетна фаза во Македонија и потребна му е поддршка. Недостиг на техничка експертиза за ОЗ.		Државен буџет за ОЗ, MAASP и донатори	ФАЦЕ, Биосан, проекти	200 учесници на годишно ниво со зголемување од 50% во наредните години.
4.5	2	Воспоставување на систем за сертификација на советниците за ОЗ.	Критериуми за елаборирање на квалификацијата на советниците и формирање на систем за одобрување.	Обезбедување на квалификувани советници за органско земјоделство.	2008-2009	Донатори	МЗШВ	Објавен е список на сертифицирани квалификувани советници.
4.6	2	Подготовка на технички прирачници и упатства за ОЗ за	Обезбедување на прирачниците наменети за сите страни вклучени во секторот за органско производство.	Недостиг на техничка експертиза за ОЗ.	2008-2011	Државен буџет, IAMB, SIPPO, GTZ, SDC, MAASP	ФАЦЕ, Биосан, АПРЗ	Постојат прирачници за релевантните области.

	Цел	Мерка	Објаснување / Опис	Оправдување	Вре- менска рамка	Извор на буџет	Спроведува	Показател
		производители и преработувачи.						
4.7	2	Квалификување на советниците во областа на органско производство.	Градење на капацитети за советници во јавниот (АПРЗ) и приватниот сектор обезбедувајќи долгорочна квалификација.	Недостиг на техничка експертиза за ОЗ.	2008-2011	SIDA, SDC	МААСР, АПРЗ, МЗШВ, Биосан	Квалификуваните советници се достапни за да се пренаменат за ОЗ и за техничка поддршка особено за избраните* производи.

* Водечките култури се дефинираат од страна на Советодавната координативна комисија за НАП имајќи го предвид производниот и пазарниот потенцијал во Македонија и странство.

Цел	Мерка	Објаснување / Опис	Оправдување	Вре-менска рамка	Извор на буџет	Спроведува	Показател	
5. Цел – Истражување								
<ol style="list-style-type: none"> 1. Да се започнат истражувања за органски земјоделски техники во Македонија; 2. Да се започнат истражувања за потенцијалот на природните ресурси во Македонија; и 3. Да се координира работата меѓу научните институции и проектите на национално и меѓународно ниво. 								
5.1	1, 2	Започнување на истражувања на одредени органски теми во рамките на националните и секторските истражувачки програми.	Воспоставување на форум за да се разработи концептот на истражувања во органското земјоделство. Овој форум треба да вклучи претставници од фармерите, советници, националните истражувачки институти, кои ќе треба да ги обмислат националните истражувања, но и активности на фармите за демонстрација.	Конвенционалното земјоделство го запоставува значењето на ОЗ во истражувањата на национално ниво.	2008-2011	Државен буџет за ОЗ, SDC	Проект во соработка меѓу МЗШВ и Биосан	Концептот на истражувања е дефиниран така што укажува на неопходните полиња на делување. Поставени се најмалку 3 опити.
5.2	1, 2	Започнување на истражен и демонстративен центар за органско земјоделство.	На долгорочен план ќе се основа центар специјализиран за применување и истражување во органското земјоделство. Ова може да стане и некој постоечки институт, кој ќе се специјализира во ОЗ.	Неопходно е да се развие локален пристап во органското земјоделско истражување.	2010-2011	Државен буџет за ОЗ, донатори, владини програми	МЗШВ, земјоделски здрженија	Основен е првиот центар.
5.3	3	Организација на регионален научен конгрес за ОЗ во Македонија.	Покренување на научен конгрес кој ќе се фокусира врз Југоисточна Европа.	Научните конгреси за ОЗ ќе ја зголемат размената на искуствата мѓу научниците и истражувачите, и ќе ја зголемат соработката на регионално ниво.	2010-2011	Владини програми, Земјоделск и институти, Факултети, Faculties	Допрва да се идентификува	Конгресот е организиран.
5.4	3	Поддршка на поврзувањето со европските истражувачки центри и зачленување во постоечки мрежи (IFOAM, ЕУ мрежи).	Финансиска поддршка за учество на конференции, стипендии за докторски студии, платено отсуство за научни цели професори на универзитети и истражувачки институти.	Соработката и вмрежувањето се потребни за да се достигне и одржи чекорот со европското истражувачко ниво.	2008-2011	IAMB, други донатори	Проекти	Македонија улествува на сите меродавни европски органски истражувачки конференции. Студентите и професорите редовно работат определено време во европските истражувачки центри. Македонските експерти членуваат во меѓународни комитети.

	Цел	Мерка	Објаснување / Опис	Оправдување	Вре- менска рамка	Извор на буџет	Спроведува	Показател
	6. Цел – Политика, законодавство и контрола							
	<ol style="list-style-type: none"> 1. Сите законски прописи за ОЗ да се усогласат со меѓународните, особено со оние на ЕУ; 2. Да се обезбеди доследна политика на поддршка за ОЗ; 3. Да се изврши стручно оспособување на институциите вклучени во органскиот систем (знаење, човечки ресурси, инфраструктура); 4. Системот за органска контрола да се спроведува ефективно; 5. Да се зголеми соработката и комуникацијата меѓу сите вклучени и засегнати страни; 6. Природните ресурси од областа на диворастечко собирање да се искористуваат одржливо; и 7. НАП-от да се спроведе ефективно. 							
6.1	2, 7	Подобрување на собирањето податоци за ОЗ.	Собирање и објавување на соодветни податоци за органски фарми, претпријатија, и активности.	Неопходно за следење на секторот и целното планирање на идниот развој.	2008-2011	МЗШВ	МЗШВ	Достапни се ажурирани податоци за фармите, површините, и производството.
6.2	1	Усогласување на македонските законски прописи за ОЗ со европските регулативи и меѓународните стандарди (IFOAM, Codex Alimentarius).	1) Ревизија на Законот за ОЗ; 2) Финализирање на увозните процедури; и 3) Постојано ажурирање на законските прописи.	Извозните активности и пристапот то пазарите во ЕУ бараат усогласување.	2008-2011	Државен буџет за ОЗ, SDC	МЗШВ, Владата	Органскиот закон е еквивалентен на регулативата на ЕУ.
6.3	2	Упростување на внатрешните административни процедури поврзани со ОЗ.	На пр. Пријава за субвенции, пријава за контрола и сертификација, дозволи за области на собирање, дозволи за извоз.	Комплицирани и долготрајни процедури се прелка во развојот на ОЗ.	2008-2011	МЗШВ и други владини институции	МЗШВ, Владата	Пријавите и дозволите поврзани за ОЗ вообичаено се добиваат за 4 недели.
6.4	2	Вклучување на ОЗ во националните и локални стратешки документи.	Поддршка на локалната самоуправа во развивање на модели за органско производство во поглед на заштита и одржливо искористување на природните ресурси.	Со вметнувањето на ОЗ во стратешките документи, ОЗ ќе се вклучи во Локалните економски планови и Локалните еколошки акциони планови.	2008-2011	МЗШВ	МЗШВ, МЖСПП, локална самоуправа	Националните и локалните стратешки документи го земаат предвид ОЗ.
6.5	1, 7	Развивање на концепт да се осигура ОЗ производство без употреба на ГМО.	Разработување на политика за осигурување на производство без ГМО и вклучување на соодветни мерки во законите за спречување на ГМО.	Контаминирани органски производи не може да се продаваат како органски ниту на домашниот ниту на извозните пазари.	2008-2011	МЗШВ, МЖСПП	МЗШВ, МЖСПП	Развиена политика за производство без ГМО. Нема контаминирање на ОЗ со ГМО.
6.6	3, 4	Подобрување на капацитетите во	Целни групи: Државниот земјоделски инспекторат, Директорат за безбедност на	Ефикасно спроведување на законските прописи и	2008-2011	МЗШВ, Владата,	МЗШВ	Ефикасно спроведување на

	Цел	Мерка	Објаснување / Опис	Оправдување	Вре- менска рамка	Извор на буџет	Спроведува	Показател
		државната администрација која работи со ОЗ.	храната, Државен пазарен инспекторат, Одделението за органско земјоделство, гранични инспектори и царински службеници.	мерките за поддршка во ОЗ.		донатори		правните аспекти на ОЗ.
6.7	4	Надомест на трошоци за анализа.	Анализи на почва, вода, растенија и производи, за да се оцени ризикот од резидуи и примена на недозволен инпути.	Лабораториските анализи се скапи.	2007-2011	Државен буџет за ОЗ	МЗШВ и телата за сертификација	Идентифицирани се производните површини и култури за кои постои ризик од загадување.
6.8	5	Воспоставување на концепт за одржливо собирање.	Финансиска поддршка за попис на видови за собирање во областите за собирање. Регистрација на собирни центри. Обука и регистрација на собирачи. Следење на одржливо собирање.	Ризик од прекумерно искористување на областите за собирање и исчезнување на собирани видови.	2008-2011	МЗШВ МЖСПП	МЗШВ, МЖСПП	Нема прекумерно искористување на дивите видови. Воспоставен систем за следење на продуктивноста на собираните видови.
6.9	2, 4, 6	Воспоставување на политика на вклучување на сите засегнати страни во сите активности поврзани со НАП.	Вклучување на сите засегнати страни во сите мерки од НАП, преку основање на односни консултативни комисији, делегирање задачи на секторските комитети, применување на процедурите за јавна расправа.	Осигурување на ефикасна и целна поддршка во органскиот сектор.	2008-2011	--	MAFWE	Главните засегнати страни се во доволна мера претставени во националните комитети за ОЗ. За сите мерки за ОЗ е побарано и земено предвид мислењето на засегнатите страни.
6.10	2, 7	Воспоставување на доволни капацитети за спроведување на НАП.	Обезбедување на доволни човечки ресурси (барем еден на полно работно време); Дефинирање на улогата на СКК, осигурување на нивното активно учество во НАП.	За успешното спроведување на НАП суштински се доволните човечки ресурси. Тековните кадри веќе работат со полн капацитет.	2008-2011	МЗШВ, SDC (2008), други донатори	МЗШВ, проекти	Концептите се разработуваат и спроведуваат согласно планирањата. За оние активности кои целосно или делумно се финансирани од донаторите, изнајдени се соодветните донатори, а спроведувањето на тие проекти е координирано со МЗШВ.
6.11	2, 7	Следење на спроведувањето на НАП.	Постојано следење од страна на МЗШВ дали целите и показателите се остваруваат, и поднесување барем годишен извештај до	Неопходно за успешно спроведување на НАП и ефикасно искористување на	2008-2011	МЗШВ, SDC (2008), други донатори	МЗШВ	Годишен извештај во кој се споредуваат постигнатите

	Цел	Мерка	Објаснување / Опис	Оправдување	Вре- менска рамка	Извор на буџет	Спроведува	Показател
			СКК за да може да се коригира планирањето, ако тоа е потребно.	ресурсите.				резултати со целите и показателите. Годишно планирање за прилагодување на НАП.
6.12	2, 6, 7	Поддршка на активностите на СКК да ја зголеми соработката со засегнатите страни.	Основањето на СКК е обврска според Законот за ОЗ со цел да се зголеми соработката и комуникацијата меѓу работодавните засегнати страни.	Иако СКК беше основана уште во 2005 г., до сега не се преземени многу активности.	2008- 2011	State budget	МЗШВ	Се одржуваат редовни состаноци. Добра соработка меѓу засегнатите страни.

Прилог 2: Буџет за НАП

	Мерки			1,40	1,30	1,20	1,20		0,0162				
	Производство	Извор на финансиски средства	Временска рамка	2008	2009	2010	2011	Вкупно 2008-2011	2008	2009	2010	2011	Вкупно 2008-2011
1.1	Финансиска поддршка за површини под органско производство.	Државен буџет за ОЗ	2008-11	4.200.000	5.500.000	6.600.000	8.000.000	24.300.000	67.956 €	88.990 €	106.788 €	129.440 €	393.174 €
1.2	Надомест за трошоците за контрола и сертификација.	Државен буџет за ОЗ	2008-11	1.300.000	1.700.000	2.000.000	2.400.000	7.400.000	21.034 €	27.506 €	32.360 €	38.832 €	119.732 €
1.3	Финансиска поддршка за површините под органско производство во заштитените подрачја.	Програма за поддршка на инвестиции во заштитените подрачја	2008-2011	300.000	300.000	400.000	500.000	1.500.000	0 €	0 €	0 €	0 €	0 €
1.4	Основање на мрежа на пилот фарми/фарми за демонстрирање.	Државен буџет за ОЗ, донатори	2008-2011	1.000.000	1.500.000	1.500.000	1.500.000	5.500.000	16.180 €	24.270 €	24.270 €	24.270 €	88.990 €
1.5	Ваучер систем за советодавни услуги за совети од областа на органска технологија за земјоделците.	МЗШВ, SIDA	2008-2011					0	0 €	0 €	0 €	0 €	0 €
1.6	Формирање на база на податоци за достапноста на органско семе, посадочен материјал и садници.	Државен буџет за ОЗ, донатори	2008-2009		100.000	100.000	100.000	300.000	0 €	1.618 €	1.618 €	1.618 €	4.854 €
1.7	Финансиска поддршка за органски	Државен буџет за ОЗ, донатори	2008-2011	500.000	500.000	1.000.000	1.000.000	3.000.000	8.090 €	8.090 €	16.180 €	16.180 €	48.540 €

	земјоделци за производство на одобрен органски семенски материјал.												
1.8	Олеснување на увозните постапки за суровините потребни за органско производство.	МЗШВ, донатори	2008-2011					0	0 €	0 €	0 €	0 €	0 €
1.9	Анализирање на неопходните земјоделски суровини и утврдување на список со одобрени инпути (трговски марки).	SDC (2008), Државен буџет за ОЗ	2008-2011	0	50.000	50.000	50.000	150.000	0 €	809 €	809 €	809 €	2.427 €
1.10	Финансиска и техничка поддршка за Националниот сојуз на органски производители.	SDC	2007-2008					0	0 €	0 €	0 €	0 €	0 €
1.11	Генерирање на специфично знаење за соодветни послежтвени постапки.	Донатори	2008-2011					0	0 €	0 €	0 €	0 €	0 €
1.12	Кофинансирање на материјали за пакување.	Државен буџет за ОЗ, донатори и/или IPARD	2008-2011	100.000	200.000	200.000	200.000	700.000	1.618 €	3.236 €	3.236 €	3.236 €	11.326 €
1.13	Објавување на весник за органско земјоделство.	Државен буџет за ОЗ, донатори	2009-2011		60.000	60.000	60.000	180.000	0 €	971 €	971 €	971 €	2.912 €

	Преработувачка и трговија	Извор на финансиски средства	Временска рамка	2008	2009	2010	2011	Вкупно 2008-2011	2008	2009	2010	2011	Вкупно 2008-2011
2.1	Кофинансирање на трошоците за сертификација (складирање и преработка).	Државен буџет за ОЗ	2007-2011	1.200.000	1.800.000	2.400.000	3.000.000	8.400.000	19.416 €	29.124 €	38.832 €	48.540 €	135.912 €
2.2	Ваучер систем за советодавни услуги за органска технологија на преработки за МСП.	ME, SIDA	2008-2011					0	0 €	0 €	0 €	0 €	0 €
2.3	Годишна награда за најдобра нова органска преработка.	Државен буџет за ОЗ, донатори	2009-2011	0	200.000	200.000	200.000	600.000	0 €	3.236 €	3.236 €	3.236 €	9.708 €

	Развој на пазарот	Извор на финансиски средства	Временска рамка	2008	2009	2010	2011	Вкупно 2008-2011	2008	2009	2010	2011	Вкупно 2008-2011
3.1	Централен интернет портал за органски земјоделски производи на пазарот.	SDC, други донатори	2007-2011					0	0 €	0 €	0 €	0 €	0 €
3.2	Развој и спроведување на Национална кампања за подигање на свеста на јавноста за органското производство.	Државен буџет за ОЗ, донатори	2008-2011	500.000	1.000.000	2.000.000	2.000.000	5.500.000	8.090 €	16.180 €	32.360 €	32.360 €	88.990 €
3.3	Ревидирање на органското лого.	Државен буџет за ОЗ, донатори	2008	160.000	0	0	0	160.000	2.589 €	0 €	0 €	0 €	2.589 €
3.4	Организирање на „денови на органска храна“.	SDC, други донатори	2008-2011					0	0 €	0 €	0 €	0 €	0 €
3.5	Кофинансирање на учеството на органските оператори на национални настани, изложби и саеми.	Државен буџет за ОЗ, донатори	2007-2011	100.000	100.000	100.000	100.000	400.000	1.618 €	1.618 €	1.618 €	1.618 €	6.472 €
3.6	Објавување на водичи и именици (туристички водичи, водичи за купување, и сл.) на органски фарми и нивните производи.	Државен буџет за ОЗ, донатори	2008-2011	100.000	150.000	150.000	150.000	550.000	1.618 €	2.427 €	2.427 €	2.427 €	8.899 €
3.7	Финансиска поддршка за органски производители и преработувачи за извозна	SIPPO, други донатори, Државен буџет за ОЗ	2007-2011	100.000	100.000	100.000	300.000	600.000	1.618 €	1.618 €	1.618 €	4.854 €	9.708 €

	промоција на македонски производи.												
3.8	Обезбедување на информации за извозните постапки и пазари во избрани земји.	Донатори	2008-2011	0	0	0	0	0	0 €	0 €	0 €	0 €	0 €
3.9	Истражување на домашните пазари, како и истражување за избрани производи на извозните пазари.	Државен буџет за ОЗ, донатори	2008-2011	1.000.000	1.000.000	0	0	2.000.000	16.180 €	16.180 €	0 €	0 €	32.360 €

	Образование	Извор на финансиски средства	Временска рамка	2008	2009	2010	2011	Вкупно 2008-2011	2008	2009	2010	2011	Вкупно 2008-2011
4.1	Подготовка на наставни програми за ОЗ за земјоделските факултети и средни земјоделски училишта.	SDC, други донатори	2007-2009	0	0	0	0	0	0 €	0 €	0 €	0 €	0 €
4.2	Практично образование со студиски посети на институции во странство.	Донатори	2008-2011	0	0	0	0	0	0 €	0 €	0 €	0 €	0 €
4.3	Размена на студенти во полето на ОЗ.	Донатори, IAMB	2008-2011	0	0	0	0	0	0 €	0 €	0 €	0 €	0 €
4.4	Финансиски придонес за неформално образование.	Државен буџет за ОЗ, MAASP, донатори		1.000.000	1.000.000	1.000.000	1.000.000	4.000.000	16.180 €	16.180 €	16.180 €	16.180 €	64.720 €
4.5	Воспоставување на систем за сертификација на советниците за ОЗ.	Донатори	2008-2009										
4.6	Подготовка на технички прирачници и упатства за ОЗ за производители и преработувачи.	Државен буџет за ОЗ, донатори	2008-2009	200.000	200.000	200.000	200.000	800.000	3.236 €	3.236 €	3.236 €	3.236 €	12.944 €
4.7	Квалификување на советниците во областа на органско производство.	SIDA, SDC	2008-2011					0	0 €	0 €	0 €	0 €	0 €

	Истражување	Извор на финансиски средства	Временска рамка	2008	2009	2010	2011	Вкупно 2008-2011	2008	2009	2010	2011	Вкупно 2008-2011
5.1	Започнување на истражувања на одредени органски теми во рамките на националните и секторските истражувачки програми.	Државен буџет за ОЗ, SDC	2008-2011	1.000.000	1.000.000	2.000.000	2.000.000	6.000.000	0 €	0 €	32.360 €	32.360 €	64.720 €
5.2	Започнување на истражен и демонстративен центар за органско земјоделство.	Државен буџет за ОЗ, донатори, владини програми	2010-2011	200.000	200.000	200.000	200.000	800.000	0 €	0 €	3.236 €	3.236 €	6.472 €
5.3	Организација на регионален научен конгрес за ОЗ во Македонија.	Владини програми, земјоделски институти и факултети	2010-2011	0	0	0	0	0	0 €	0 €	0 €	0 €	0 €
5.4	Поддршка на поврзувањето со европските истражувачки центри и зачленување во постоечки мрежи (IFOAM, ЕУ мрежи).	IAMB, други донатори	2008-2011	0	0	0	0	0	0 €	0 €	0 €	0 €	0 €

	Политика, законодавство, и контрола	Извор на финансиски средства	Временска рамка	2008	2009	2010	2011	Вкупно 2008-2011	2008	2009	2010	2011	Вкупно 2008-2011
6.1	Подобрување на собирањето податоци за ОЗ.	МЗШВ		0	0	0	0	0	0 €	0 €	0 €	0 €	0 €
6.2	Усогласување на македонските законски прописи за ОЗ со европските регулативи и меѓународните стандарди (IFOAM, Codex Alimentarius).	Државен буџет за ОЗ, SDC	2007-2011	300.000	200.000	100.000	100.000	700.000	4.854 €	3.236 €	1.618 €	1.618 €	11.326 €
6.3	Упростување на внатрешните административни процедури поврзани со ОЗ.	МЗШВ и други владини институции	2008-2011	0	0	0	0	0	0 €	0 €	0 €	0 €	0 €
6.4	Вклучување на ОЗ во националните и локални стратешки документи.	МЗШВ, МЖСПП, локална самоуправа	2008-2011	0	0	0	0	0	0 €	0 €	0 €	0 €	0 €
6.5	Развивање на концепт да се осигура ОЗ производство без употреба на ГМО.	МЗШВ, МЖСПП	2008-2009	0	0	0	0	0	0 €	0 €	0 €	0 €	0 €
6.6	Подобрување на капацитетите во државната администрација која работи со ОЗ.	МЗШВ, Влада, донатори	2008-2011	0	0	0	0	0	0 €	0 €	0 €	0 €	0 €
6.7	Надомест на трошоци за анализа.	Државен буџет за ОЗ	2007-2011	1.000.000	1.000.000	400.000	400.000	2.800.000	16.180 €	16.180 €	6.472 €	6.472 €	45.304 €
6.8	Воспоставување на концепт за	МЗШВ, МЖСПП	2008-2011	0	0	0	0	0	0 €	0 €	0 €	0 €	0 €

	одржливо собирање.												
6.9	Воспоставување на политика на вклучување на сите засегнати страни во сите активности поврзани со НАП.	МЗШВ	2008-2011	0	0	0	0	0	0 €	0 €	0 €	0 €	0 €
6.10	Воспоставување на доволни капацитети за спроведување на НАП.	МЗШВ, SDC (2008), донатори	2008-2011	140.000	140.000	140.000	140.000	560.000	2.265 €	2.265 €	2.265 €	2.265 €	9.061 €
6.11	Следење на спроведувањето на НАП.	МЗШВ, SDC (2008), донатори	2008-2011		400.000	400.000	800.000	1.600.000	0 €	6.472 €	6.472 €	12.944 €	25.888 €
6.12	Поддршка на активностите на СКК да ја зголеми соработката со засегнатите страни.	МЗШВ	2008-2011	100.000	100.000	100.000	100.000	400.000		1.618 €	1.618 €	1.618 €	
		Вкупно	14.500.000	18.500.000	21.400.000	24.500.000	78.900.000		232.992 €	299.330 €	346.252 €	395.410 €	1.274.984 €
		Директно во производство	8.600.000	11.000.000	13.000.000	15.500.000	48.100.000		139.148 €	173.126 €	210/340 €	250.730 €	778.258 €
		Директно во производство, %	59%	59%	61%	63%	61%		60%	59%	61%	63%	61%

		Вкупно по цели							Вкупно по цели во %				Просек
		Производство	7.400.000	9.910.000	11.910.000	13.810.000	41.530.000		51%	54%	56%	56%	55%
		Преработувачка и трговија	1.200.000	2.000.000	2.600.000	3.200.000	9.000.000		8%	11%	12%	13%	11%
		Развој на пазарот	1.960.000	2.350.000	2.350.000	2.550.000	9.210.000		14%	13%	11%	10%	12%
		Образование	1.200.000	1.200.000	1.200.000	1.200.000	4.800.000		8%	6%	6%	5%	6%
		Истражување	1.200.000	1.200.000	2.200.000	2.200.000	4.400.000		8%	6%	10%	9%	9%
		Политика, законодавство	1.540.000	1.840.000	1.140.000	1.540.000	6.060.000		11%	10%	5%	6%	8%
			14.500.000	18.500.000	21.400.000	24.500.000	78.900.000		100%	100%	100%	100%	100%

Прилог 3: Попис на засегнати страни кои работеа на НАП

Прилог 3.1: Решение од Министерот за земјоделство, шумарство и водостопанство за основање на Работна група за изработка на нацрт НАП

Друштво за трговија и услуги
ПРОБИО ДООЕЛ увоз-извоз
Бр. 11-001/1
15.01. 2007 год
СКОПЈЕ

РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА
МИНИСТЕРСТВО ЗА ЗЕМЈОДЕЛСТВО
ШУМАРСТВО И ВОДОСТОПАСТВО

Бр. 02-187/1
09-04 2007 година
Скопје

Врз основа на член 49 став 1 и член 55 став 1 од Законот за организација и работа на органите на управата (Службен Весник на РМ бр. 58/2000 и 44/2002), Министерот за земјоделство, шумарство и водостопанство донесува

РЕШЕНИЕ

За формирање на работна група

- Заради потребата за изработка на Стратегија со Национален Акционен План за развој на органското земјоделско проеизводство во Република Македонија, се формира Работна група во следниот состав :
 - Панче Николов Министерство за земјоделство
 - Софица Георгиевска Министерство за земјоделство
 - Робертина Брајановска Министерство за животна средина и просторно планирање
 - Владимир Цабирски Факултет за земјоделски науки и храна
 - Љубинка Габрова СЈР проект за институционално зајакнување на капацитетите на МЗШВ
 - Ирена Цимревска ГТЗ МАФП проект
 - Гордана Пецељ СДЦ-Пробио
 - Оливера Бичиклиска Министерство за земјоделство
- Работната група ќе работи на состаноци од кои со записник редовно ќе го известува министерот за извршената работа.
- По потреба Работната група, доколку смета за неопходно, може да ангажира надворешни лица како експерти од областа.
- За работата на членовите на Работната група следи надомест, кој ќе го одреди министерот со посебно решение.
- Ова Решение стапува во сила со денот на донесувањето.

изработил: Панче Николов

МИНИСТЕР,

Ацо Спасевски

Прилог 3.2: Список на учесници на Почетната работилница за НАП: Status Quo анализа (Охрид, 13. и 14.12.2006 г.)

1. Панче Николов Министерство за земјоделство, шумарство и водостопанство
2. Соџица Георгиевска Министерство за земјоделство, шумарство и водостопанство
3. Робертина Брајановска Министерство за животна средина и просторно планирање
4. Владимир Георгиев Агенција за поттикнување на развој на земјоделство
5. Васко Златковски Агенција за поттикнување на развој на земјоделство
6. Билјана Ѓорческа Агенција за поттикнување на развој на земјоделство
7. Љупчо Ристовски Кабинет на Вице-премиерот за земјоделство
8. Тајјана Миткова Факултет за земјоделски науки и храна
9. Тајјана Прентовиќ Факултет за земјоделски науки и храна
10. Владимир Џабирски Факултет за земјоделски науки и храна
11. Рукие Агиќ Земјоделски институт
12. Љупчо Тошев ФАЦЕ – Фондација агро-центар за едукација
13. Елизабета Ангелеска Здружение на средни земјоделски училишта
14. Горан Ангеловски Сојуз на производители на органски производи „Биосан“
15. Димче Балески Сојуз на производители на органски производи „Биосан“
16. Ѓорѓи Хаџи-Котаров Сојуз на производители на органски производи „Биосан“
17. Владимир Трајков Федерација на фармери на Македонија
18. Наталија Ангелова МЕД – Македонско еколошко движење
19. Лилиан Кандикјан SDC – Швајцарска агенција за развој и соработка
20. Гордана Пецељ Проект на SDC: Развој на органско земјоделство во Македонија
21. Радомир Трајковиќ Проект на SDC: Развој на органско земјоделство во Македонија
22. Ирена Џимревска Проект на GTZ: Промоција на македонско земјоделство и производство на храна (MAFP)
23. Валентина Стојаноска Проект на SIDA: Поддршка на фармерските здруженија во Македонија (SFARM)
24. Петар Ѓоргиевски Проект на SIDA: Поддршка на македонската земјоделска советодавна служба (MAASP)
25. Љубинка Габрова Проект на МЗШВ (ЕУ КАРДС): Структурни и правни реформи во МЗШВ (SLR)
26. В. Колар-Јовановска Тело за органска контрола и сертификација „Балкан Биосерт“
27. Крсте Георгиев Приватна компанија „Тргоинженеринг“ од Радовиш
28. Билјана Стојмирова Приватна компанија „Антарес“ од Кочани
29. Јованчо Секуловски Приватна компанија „Гица“ од Охрид
30. Б. Димитрова-Радеска НВО „Еко-Агро“ од Охрид

31. Беате Хубер	FiBL – Швајцарски истражувачки институт за органско земјоделство
32. Милена Николова	Министерство за земјоделство и шумарство на Бугарија
33. Том Вацлавик	Зелен маркетинг, Органски бизнис, Чешка
34. Ирена Андреевска	GTZ

Прилог 3.3: Список на учесници на Втората работилница за НАП: Презентација на првиот нацрт (Скопје, 25.04.2007 г.)

1. Панче Николов	Министерство за земјоделство, шумарство и водостопанство
2. Соџица Георгиевска	Министерство за земјоделство, шумарство и водостопанство
3. Оливера Бичиклиски	Министерство за земјоделство, шумарство и водостопанство
4. Милијана Георгиевска	Министерство за земјоделство, шумарство и водостопанство
5. Робертина Брајаноска	Министерство за животна средина и просторно планирање
6. Ваедин Даути	Министерство за економија
7. С. Михајловска-Ѓошиќ	Секретаријат за европски прашања
8. Васко Златковски	Агенција за поттикнување на развој на земјоделство
9. Владимир Георгиев	Агенција за поттикнување на развој на земјоделство
10. Елизабета Тасева	Агенција за поттикнување на развој на земјоделство
11. Валентин Захариев	Агенција за поттикнување на развој на земјоделство
12. Рукије Агиќ	Земјоделски институт
13. Љупчо Михајлов	Институт за јужни земјоделски култури
14. Л. Трајкова-Гудева	Институт за јужни земјоделски култури
15. Фиданка Трајкова	Институт за јужни земјоделски култури
16. Борис Анакиев	Факултет за земјоделски науки и храна
17. Татјана Прентовиќ	Факултет за земјоделски науки и храна
18. Благица Сековска	Факултет за ветеринарна медицина
19. Горан Ангеловски	Сојуз на производители на органски производи „Биосан“
20. Сузана Димитриевска	Органско здружение „Овчеполски еко-производи“
21. Јасмина Велкова	Органско здружение „Овчеполски еко-производи“
22. Андријана Славковска	НВО „Еко-Свет“
23. Горан Гаревски	Федерација на фармери на Македонија
24. Гоце Атанасоски	Национален парк „Маврово“
25. Оливер Аврамовски	Национален парк „Пелистер“
26. Сашо Деспотовски	Економска комора на Македонија
27. Андријана Мучева	Фармацевтска компанија „Алкалоид“ – Билка
28. Бобан Димовски	Тело за органска контрола и сертификација „Балкан Биосерт“
29. Пандели Паско	Медитерански земјоделски институт од Бари, Италија
30. Патриција Пуљезе	Медитерански земјоделски институт од Бари, Италија
31. Кањ Хамаде	Медитерански земјоделски институт од Бари, Италија
32. Ива Миленковиќ	Медитерански земјоделски институт од Бари, Италија
33. Лилиан Кандикјан	SDC – Швајцарска агенција за развој и соработка
34. Наталија Пунтевска	SIPPO – Швајцарска програма за промоција на увозот

35. Соња Боглевска GRDP
35. Ирена Цимревска Проект на GTZ: Промоција на македонско земјоделство и производство на храна (MAFP)
36. Жаклина Голчева IFAD - 2
37. Трајан Димковски Проект на SIDA: Поддршка на фармерските здруженија во Македонија (SFARM)
36. Петар Ѓорѓиевски Проект на SIDA: Поддршка на македонската земјоделска советодавна служба (MAASP)
37. Љубинка Габрова Проект на МЗШВ (ЕУ КАРДС): Структурни и правни реформи во МЗШВ (SLR)